

«Ναί, Τασούλα μου, κάθισε κοντά μου νά μέ βρέχεις μέ κρύο νερό, ἴσως μέ δροσίσεις. Μήν φύγεις λεπτό ἀπό κοντά μου». Μοῦ ἔδινε καί θάρρος, πώς δέν εἶχε τίποτα, μιάμιση ὥρα τόν ἔβρεχα. Ἐπειτα μέ εἶπε νά σταματήσω νά κοιμηθεῖ λιγάκι. Μοῦ εἶπε νά κοιμηθῶ κι ἐγώ, μά ἐγώ δέν μπορούσα νά κοιμηθῶ. Μοῦ λέγει: «Ὅταν κοιμηθεῖς θά κοιμηθῶ κι ἐγώ, εἰδάλλως δέν θά κοιμηθῶ». Τότες πλάγιασα κοντά του. Σέ μισή ὥρα τόν πῆρε ὁ ὕπνος πολύ ἤσυχα, τότες κι ἐγώ κοιμήθηκα. Βλέπω λοιπόν στόν ὕπνο μου πώς βρέθηκα σέ μιᾶς φίλης μου σπίτι καί κατέβαινα νά φύγω. Στήν πόρτα πού ἔβγαινα, μέ σταμάτησε μιά γύφτισσα, καί μέ εἶπε: «Κάνε σταυρό στό χαρτί μου, νά δῶ τή μοίρα σου». Τῆς λέγω: «Δέν θέλω νά δεῖς τή μοίρα μου, δέν εἶσαι Θεός». «Πρέπει νά δῶ τή μοίρα σου, νά σέ πῶ τί θά γίνει ὁ ἄνδρας σου πού ἀρρώστησε». Ἐγώ λοιπόν, ἀπό τή λύπη μου καί ἀπό τήν ἀγωνία πού εἶχα, τῆς λέγω: «Ρίξε τά χαρτιά σου καί πές μου τί θά γίνει ὁ ἄνδρας μου». Μοῦ λέγει: «Βάλε τό χέρι σου καί χώρισε τό χαρτί». Ἐγώ χώρισα. Μοῦ λέει: «Μιά μέρα εἶναι πού ἀρρώστησε, μά δέν θά περάσουν πολλές καί θά μπεῖ μέσα στό χῶμα, θά πεθάνει ὅ,τι καί ἂν τοῦ κάνετε». Ἐγώ ἄρχισα νά κλαίγω καί νά φωνάζω: «Στρίγγλα, παλιογυναίκα, νά πεθάνεις ἐσύ, ὄχι ὁ Χαράλαμπος μου». Καί ἔκλαιγα μέσα στόν ὕπνο μου. Μέ ἄκουσε ὁ Χαράλαμπος καί μέ ξύπνησε. Μοῦ λέγει: «Τί ἔχεις κοπέλα μου; πῶς κλαῖς μέσ στόν ὕπνο σου; τί ὄνειρο εἶδες;» Ἐγώ τόσο τρομαγμένη ξύπνησα, πού δέν ἤξερα τί νά τοῦ πῶ νά μήν τόν λυπήσω. Τοῦ λέγω: «Νά τί ἔβλεπα στόν ὕπνο μου, εἶδα καί μέ ἔδειρες». Μοῦ λέγει: «Αὐτό εἶδες, Τασίτσα μου, τέλος, ἐγώ σέ ἄκουσα τί ἔλεγες, ὁ Θεός βοηθός. Καί ἐγώ εἶδα ἓνα ὄνειρο, Τασούλα μου, εἶδα τόν Ἅγιο Χαράλαμπο, ἔσφαξα ἓνα βόδι καί πλημμύρισα στό αἶμα. Κάτι πολύ σπουδαῖο θά ἀκουστεῖ στόν κόσμο». Ἐγώ νά τόν παρηγορήσω τόν χάιδεα καί τοῦ

ἔλεγα: «Εἶναι πολύ καλά τὰ ὄνειρα πού εἶδαμε». Ἐκεῖνος μου εἶπε μέ σθησμένη φωνή: «Τὰ ὄνειρα σημαίνουν πώς ἡ μοίρα θά μάς χωρίσει γρήγορα». Κόντευε νά ξημερώσει καί ὁ πυρετός πλήθαινε. Τοῦ λέγω: «Πρέπει νά σηκωθῶ πιά γιατί ξημέρωσε». Μοῦ λέγει: «Ναί, σήκω σιγά-σιγά καί ἐτοιμάσου ὁμορφα σά νύφη, γιατί θά πᾶμε γιά τή Χώρα». Τοῦ λέγω: «Θά πᾶμε στό γιατρό;» «Ναί, Τασοῦλα, ὅσο μπορούμε πιά γρήγορα. Ἄχ, δέν σέ ἄκουσα ἀπό τήν πρώτη στιγμή νά ἐρχόταν ὁ γιατρός. Τέλος, ἐτοιμάσου γρήγορα». Τοῦ λέγω: «Εἶμαι ἐτοιμη. Τί θέλεις;» «Νά τρέξεις νά φωνάξεις τόν Χρῆστο γρήγορα, νά τοῦ πῶ κάτι». Τρέχω καί τόν φωνάζω. Μόλις φθάσαμε στό σπίτι, φώναξε ὁ Χαράλαμπος: «Χρῆστο, ἦρθες, ἔλα γρήγορα νά σέ πῶ». «Ἦρθα, μπατζανάκη μου. Τί θέλεις;» «Ἄκου, Χρῆστο· μέ ἦρθε ἐσωτερική αἰμορραγία καί δέν εἶμαι καλά, τὰ μάτια μου κοιτάζουν θαμπά, τρέξε νά τηλεγραφήσεις νά ῥθειῖ γιατρός. Καί ὥσπου νά ἔρθει ὁ γιατρός, νά μήν χάνει καιρό νά ἀνεβαίνει μέχρι ἐδῶ, ἐμεῖς πρέπει νά κατεβοῦμε στό Γιαλό. Λοιπόν κοίτα γρήγορα νά ἔβρεις ἕνα ζῶο, νά κάνω καβάλα, νά κατεβοῦμε γρήγορα. Τό παιδί θά τό κρατῶ ἐγώ στήν ἀγκαλιά μου νά μήν κουραστεῖ ἡ κοπέλα μου τόσο δρόμο». Ὁ Χρῆστος ἔφυγε καί ἐγώ τοῦ ἔδωκα τὰ ροῦχα του νά ντυθεῖ. Τοῦ λέγω: «Νά σέ βοηθήσω νά ντυθεῖς, ἀγόρι μου;» Μοῦ λέγει: «Ἐννοια σου, Τασοῦλα μου, ἐγώ θά ντυθῶ μόνος μου. Ἐσύ ἐτοίμασε κάτι ροῦχα νά πάρομε, γιατί μπορεῖ νά μάς χρειαστοῦν». Ἦρθε καί ὁ Χρῆστος καί ἔφερε τό ζῶο στό σπίτι, ἀνέβηκε ἐπάνω καί λέγει: «Χαράλαμπε, νά σέ βοηθήσω νά κατεβεῖς τή σκάλα;» «Ἦχι δά, Χρῆστο, μέχρι ἐκεῖ νά μή μπορῶ νά κατεβῶ τή σκάλα, θά κατεβῶ μόνος μου. Πρέπει νά τόν νικήσω τό Χάρο καί ὄχι νά μέ νικήσει». Ἐγώ ἄρχισα νά κλαίγω, γιατί εἶδα πού οἱ δυνάμεις του ἦταν κομμένες. Γύρισε καί μέ κοίταξε μέ ψεύτικο χαμόγελο καί μέ λέει: «Μήν κλαῖς,

γυναικούλα μου, καί δέν αφήνω τό Χάρο νά μέ πάρει». «Ἐγώ λέω νά μή δίνεις σημασία στίς γυναῖκες γιατί εἶναι δειλές, Χαράλαμπε». Στάθηκε σπόν καθρέφτη, χτενίστηκε, ἔβαλε τό καπέλο του καί λέγει: «Τώρα νά φύγομε». Κατέβηκε σιγά-σιγά τή σκάλα, ἔκανε καβάλα καί προχωρήσαμε. Γύρισε καί κοίταξε δεξιά κι ἀριστερά μέ βουρκωμένα μάτια καί δέν εἶπε τίποτα. Λέξη δέν ἔβγαλε ἀπό τό στόμα του, οὔτε γιά τό παιδί ρωτοῦσε οὔτε γιά μένα. Ἡ δύναμῖς του κόπηκε ὀλωσδιόλου. Ὁ Χρῆστος τοῦ ἔδινε κουράγιο: «Χαράλαμπε, πῶς δέν μιλάς; Ἄκου ἢ Εὐσπρατούλα σου σέ φωνάζει». «Ἄχ, δέν μπορῶ». «Σάν ἐσένα παλικάρι καί ἀπελπίζεσαι;»

Αὐτή τή στιγμή, λιποθύμησε καί φώναξε: «Χρῆστο, ἡ Τασίτσα μου, ποῦ εἶναι νά ῥθει κοντά μου;» Ἐγώ ἔτρεξα γιατί ἤμουν μακριά, σήκωνα τό παιδί, καί ἀπό τή λύπη μου πού τόν ἔβλεπα σ' αὐτά τά χάλια πού ἔγινε γιά δυό μέρες, τρέμαν τά πόδια μου καί δέν μποροῦσα νά περπατήσω. Καί διάφοροι πού δούλευαν στό δρόμο, τρέχαν καί ρωτοῦσαν τί ἔπαθε ἔτσι ἀξαφνικά, καί μένα δέν μέ πρόσεχαν πού ἤμουν πιο μακριά καί ἔλεγαν: «Κρίμα τό παλικάρι, τόν ἔφαγαν οἱ Γερμανοί, δέν εἶναι γιά ζωή, θά πεθάνει». Ἐγώ πού τά ἄκουγα νά λέν ἔτσι κοντογονάτιζα καί ἔπεφτα κάτω μέ τό παιδί στήν ἀγκαλιά μου. Καί πάλι ἔλεγα: «Παναγία μου, δῶσε μου κουράγιο νά φθάσομε στό χωριό νά προλάβει ὁ γιατρός, ἴσως τόν γλιτώσομε». Ἐπιτέλους φθάσαμε στό χωριό, πήγαμε στό σπίτι, πῆραν εἶδηση οἱ ἀδελφές μου, ἡ μανούλα μου, ἡ γειτονιά. Ὅλοι στό σπίτι ἐτοίμαζαν τά νυφικά, τά ἄφησαν ὅλα, γιατί ἔτρεχε σχεδόν ὅλο τό χωριό καί ρωτοῦσαν τί ἔπαθε ἀξαφνικά. Τέλος ὁ γιατρός δέν εἶχε ἔρθει ἀκόμη. Ἐκεῖνος ξάπλωσε καί μέσα σέ μιά ὥρα συνῆλθε καί ἦταν μιά χαρά στό κέφι του, μᾶς μιλοῦσε μέ τά γέλια καί μέ εὐχαρίστηση. Αὐτό βάσταξε μισή ὥρα. Ἐπειτα ἄρχισε μεγάλη ἀνησυχία πάλι. Αὐτή τή στιγμή

ἦρθε ὁ γαμπρός μου, ὁ ἀρραβωνιασμένος, καί εἶδε πού δέν εἶχε ἔρθει ὁ γιατρός ἀκόμα καί φώναξε: «Χαράλαμπε ἀδελφέ μου, κάνε κουράγιο, νά, ἔρχεται ὁ γιατρός». Ὁ Χαράλαμπος δέν μιλοῦσε, μόνο ἀπότομα, μέ φωνάζει, μέ μπερδεμένη φωνή. «Τασούλα μου, θά πεθάνω, γρήγορα τόν παπά φώναξε νά μέ μεταλάβει καί ξαπλώσετέ με ὅπως βάζομε τούς νεκρούς». Αὐτή τή στιγμή ἔβαλα φωνές πού εἶδα τόν παπά πού ἦρθε. Τό σπίτι ἦταν γεμάτο κόσμος, ὁ γιατρός δέν εἶχε ἔρθει ἀκόμα. Ἕνας συγγενής μου μέ πῆρε καί μ' ἔβγαλε ἔξω. Τότε ὁ Χαράλαμπος τόν εἶδε πού μέ ἔβγαλε ἔξω καί φώναξε: «Ἀφήστε τή γυναικούλα μου κοντά μου, τή θέλω νά τή βλέπω μέχρι νά κλείσω τά μάτια μου γιατί ἀκόμα δέν τή χάρηκα, θέλω καί τό παιδί μου». Ἐγώ πῆγα κοντά του καί τόν χάιδενα, τόν ἔλεγα πολλά μήπως τόν μετατοπίσω ἀπό τήν κακιά τήν κρίση, πού τόν ἔδερνε. Ἄδικα ὅμως, δέν μπορούσαμε νά κάνομε τίποτα. Εἶχαν παγώσει τά πόδια του μέχρι τά γόνατα. Τέλος, πρόφθασε ὁ γιατρός. Ἐπεσα στά πόδια του καί φώναξα: «Γιατρέ, σῶσε μου τόν ἄνδρα μου, λυπηθεῖτε τή νιότη του, γρήγορα ἴσως τόν γλιτώσομε». Ὁ γιατρός μέ λέει: «Μή φοβᾶσαι, δέν ἔχει τίποτα». Καί ἄρχισε νά τόν κάνει ἐνέσεις καί τριψίματα καί μᾶς ἔλεγε: «Θά τόν περάσει ἡ κρίση καί σέ καμιά ὥρα θά εἶναι καλά, ὑπομονή πρέπει νά ἔχομε, χρειάζεται καί ἡσυχία μεγάλη, δέν πρέπει ν' ἀκούει κλάματα καί φασαρία». Τότες καί ἐγώ κάθισα δίπλα του μέ μεγάλη καρδιά καί μέ μεγάλη ὑπομονή καί περίμενα μέ ἀγωνία πότε θά γίνει καλύτερα καί ὅλο ρωτοῦσα τό γιατρό. Σάν πέρασαν δύο ὥρες, ἄρχισε νά συνέρχεται καί νά μᾶς μιλεῖ πολύ καλά, καί νά μᾶς λέγει τί λέγαμε καί τί τόν κάναμε. Ὅλα τά καταλάβαινε. Τέλος, ἔφυγε ὁ γιατρός καί μᾶς εἶπε νά μή φοβηθοῦμε ὅταν δοῦμε πολύ πυρετό». «Ἐγώ τό πρωί θά εἶμαι ἐδῶ, θά τόν δίνετε γάλα καί πορτοκαλάδα». Ἐμεῖς, λοιπόν, καθίσαμε δίπλα του.

“Όλη νύχτα κοιμήθηκε ήσυχα. Στή μιά τά μεσάνυχτα ξύπνησε καί μάς εἶδε δίπλα του καί εἶπε μέ συγκινητική φωνή: «Γιατί δέν πλαγιάσατε νά ξεκουραστεῖτε, ἐγώ εἶμαι καλά, κάντε με τή χάρη νά κοιμηθεῖτε, ἄλλως θά στεναχωρηθῶ πολύ». Πῆγαν λοιπόν καί κοιμήθηκαν. Ἐγώ τοῦ ἔδωσα λίγο γάλα καί ἤπιε. Ἐπειτα μέ λέγει: «Πλάγιασε, Τασούλα μου, νά κοιμηθεῖς». Μά ἐγώ εἶχα ὕπνο; Ἀλλά γιά νά τοῦ κάνω τήν καρδιά του, ξάπλωσα κοντά του καί ἐκεῖνος ἐνθουσιασμένος πού ἤμουν κοντά του καί ὅλο μου ἔλεγε λόγια εὐχάριστα. Ἐγώ ὅμως σέ λίγο ἔκανα πώς κοιμήθηκα γιά νά τόν κάνω νά μήν μιλεῖ ἴσως κοιμηθεῖ. Εἶδε πώς κοιμήθηκα καί ἔτσι κοιμήθηκε κι ἐκεῖνος. Ἐγώ ὅμως ποῦ μέ ἄφηνε ἡ ἀγωνία νά κοιμηθῶ! Καθόμουν κοντά του καί τόν ἔβλεπα. Δέν πέρασε σχεδόν μιά ὥρα καί βλέπω τό προσωπάκι του νά γίνει σάν τό βελουῶδο τό κόκκινο ἀπό τόν πυρετό, καί ἄρχισε νά παραμιλᾷ μέσα στόν ὕπνο του. Σηκωθήκαμε καί καθίσαμε κοντά του. Ξύπνησε καί φώναξε: «Τασούλα μου, βρέξε με γιατί καίομαι». Ἀρχισα νά τόν βρέχω καί ὡς τό πρωί αὐτό γινόταν. Ζήτησε νά οὐρήσει καί τά οὐρα του ἦταν ὅλα αἷμα. Ἡ αἱμορραγία εἶχε πληθύνει. Ξημέρωσε καί βλέπαμε πάλι τούς δρόμους πότε θά φανεῖ ὁ γιατρός. Τέλος ἦρθε, ἄρχισε πάλι ἐνέσεις καί γιατρικά νά κόψει τήν αἱμορραγία, καί μάς ἔδινε θάρρος, πώς δέν ἔχει τίποτα καί πώς σέ λίγες μέρες θά εἶναι καλά. «Μόνο ἓνα θά σᾶς πῶ καί νά μέ ἀκούσετε. Σήμερα εἶναι Κυριακή, πρέπει νά φροντίσετε μέ τί μέσον νά τόν πᾶτε στό Νοσοκομεῖο, νά εἶναι σέ πολλοί γιατροί καί θά τόν περιποιηθοῦν καλύτερα, θά πηγαίνω καί ἐγώ». Ἐμεῖς δέν τό δεχτήκαμε. Καί πάλι μάς εἶπε πώς «τό δικό μου τό συμφέρον εἶναι νά καθίσει ἐδῶ, ἄλλά δέν εἶμαι τέτοιος ἄνθρωπος, πλεονέχτης. Ἐγώ θέλω νά σώσομε τόν ἄνθρωπο καί σκεφτεῖτε νά μέ πείτε νά ἔλθω αὐριο, ἢ νά σᾶς περιμένω στό σπίτι νά περάσετε». Τότε ἐμεῖς πλανευτήκαμε καί

ἀποφασίσαμε νά τόν πᾶμε στή Χώρα γιά νά τόν σώσομε. Ἐρώτησα τότε τόν Χαράλαμπό μου ἄν θέλει νά πᾶμε. Καί τότε μίλησε μέ ταπείνωση. «Ἀκούσετε, γυναικούλα μου, ἐγώ δέν θέλω νά πᾶμε γιατί θά πεθάνω καί δέν θέλω νά μέ τυραννοῦν πιά, δέν ἀντέχω, καί ὁ γιατρός νά μήν ξανάρθει». Τόν παρακάλεσα καί ἐγώ καί τοῦ εἶπα πώς «πρέπει νά πᾶμε νά σέ κοιτάξουν καί ἄλλοι γιατροί. Εἶσαι παλικάρι, δέν πρέπει νά ἀπογοητεύεσαι τόσο γρήγορα». Μέ κοίταξε μέ λύπη καί μοῦ εἶπε: «Ναί, γυναικούλα μου, νά πᾶμε, ἀλλά ἐγώ δέν μπορῶ στιγμή χωρίς ἐσένα. Πρέπει νά καθίσεις μαζί μου καί τότες νά φύγομε αὔριο. Ἐτοιμάσετε ὅ,τι πρέπει καί νά εἶναι ἔτοιμα αὔριο». Ἐγώ τόν ἔδωσα θάρρος καί τόν εἶπα: «Θά εἶμαι κοντά σου». Αὕτη τήν ὥρα πού συζητούσαμε ἤρθε καί τό παιδί μας, ἡ Εὐστρατούλα μας, καί κρατοῦσε ἕνα πετειναράκι καί φώναζε: «Μπαμπά, ἕνα πουλάκι». Καί πολεμοῦσε νά καθίσει στά πόδια του νά παίξει, καί δέν τό ἄφηνα. Μά ἐκεῖνος μέ παρακάλεσε νά τ' ἀφήσω νά καθίσει στά πόδια του καί τό χάιδευε.

Φροντίσανε καί βρῆκαν ἕνα μικρό κάρο, νά ἔλθει πρωί. Αὐτό ἦταν τό μέσον γιά νά φύγομε γιατί, ξέρετε, δέν ὑπῆρχε συγκοινωνία. Τέλος πέρασε τρεῖς ὥρες καλά. Τώρα ἀπό τίς τέσσερες ἄρχισε νά βαραίνει πολύ καί μέ ἔλεγε: «Τασούλα μου, σέ θέλω κοντά μου νά καθίσεις, θέλω τό παιδί μας, νά φέρουν κοντά μου καί ὅλους τούς συγγενεῖς μου. Νά φωνάξετε γρήγορα καί τήν ἀδελφή μου. Θέλω νά τούς δῶ ὅλους, γιατί θά πεθάνω, τό ξέρω. Ὅλοι οἱ γιατροί τοῦ κόσμου νά μέ δοῦνε, δέν ἔχω ζωή. Δέν ἀκοῦτε καί τό τραγούδι τί λέει; *Στοῦ Χάρου τίς λαβωματιές βοτάνια δέν χωροῦνε, οὔτε γιατροί γιατρεύουνε, κανέναν δέ βοηθοῦνε*». Ἐμεῖς κάναμε ὑπομονή νά μήν τόν στεναχωρέσουμε, μά τώρα δέν ἀντέχομε. Τά λυπηρά του λόγια μᾶς ξέσκισαν τήν καρδιά μας. Ἀρχίσαμε νά κλαῖμε ἀπαρηγόρητα. Ἐφθασε ἡ ἀδελφή του καί

ὄλοι οἱ δικοί του τόν παρηγοροῦσαν. Μά ἐκεῖνος δέν παρηγοριόταν. Παρ' ὅλα τά χάλια πού εἶχε, κρατοῦσε τό χέρι μου. Κάπου-κάπου μέ ἔλεγε: «Πλάγιασε, Τασούλα μου, νά ξεκουραστεῖς λίγο, θά μέ κάνεις καλοσύνη, νά, ξάπλωσε κοντά μου καί ἡ ἀδελφή μου θά μέ βρέχει. Ἔλα κοιμήσου». Ξάπλωσα κι ἐγώ δίπλα του. Ἦταν μεσάνυχτα. Δέν πέρασε πολλή ὥρα καί κοιμήθηκα. Κοιμόμουνα τρεῖς ὥρες καί, τίς ὥρες πού κοιμόμουνα, ἀπ' ἔξω ἀπ' τό παράθυρο οὐρλιαζε ἕνας σκύλος καί ἡ γειτονιά σηκώθηκε στό πόδι, τόσο ἄγρια φώναζε. Ἐγώ δέν πῆρα εἶδηση, οὔτε καί μοῦ εἶπαν τίποτα πού ξύπνησα.

Ἡ ὥρα ἦταν τρεῖς, πού σηκώθηκα. Κοιμόταν ὁ Χαράλαμπός μου. Ἐπιασα τό κεφάλι του, δέν εἶχε πυρετό. Μέ ἔπιασε μιά ἀγωνία, καθώς τόν ἔβλεπα νά κοιμᾶται σάν πεθαμένος. Ἐβαλα τό χέρι μου στήν καρδιά του καί ἔβλεπα ἄν χτυπᾶ. Περίμενα πῶς θά ξυπνήσει καί τί θά μοῦ πεῖ. Ξύπνησε στίς πέντε, πολύ ἥσυχος καί πολύ καλά. Μᾶς εἶδε ὅλους κοντά του καί χαμογέλασε καί μᾶς λέει: «Ὅταν γίνω καλά θά δεῖτε τί θυσίες θά κάνω γιά σᾶς πού εἶδα τήν ἀγάπη σας. Τώρα, γυναικούλα μου, τί θά κάνομε; ἀποφασίσατε νά πᾶμε στή Χώρα;» «Ναί», τοῦ λέω, «θά πᾶμε. Γιατί, Χαράλαμπέ μου, ἐσύ δέν θέλεις νά πᾶμε μέσα σέ τόσοι γιατροί νά σέ κοιτάξουν;» «Ἐγώ δέν τό πολυθέλω, ἀλλά ἀφοῦ τό θέλεις ἐσύ, νά πᾶμε νά δοῦμε τί θά γίνει».

Ἦπιε μέ πολλή ὄρεξη τό γάλα του, ἔπειτα ἐτοιμαστήκαμε νά φύγομε. Δέν εἶχε ὅμως τή δύναμη νά περπατήσει. Ὅταν φθάσαμε στό κάρο, πῆγαν νά τόν βοηθήσουν νά ἀνεβῆ, μά δέν τό δέχτηκε. Τούς εἶπε: «Πρέπει νά ἀνεβῶ μόνος μου». Μέ μεγάλη δυσκολία ἀνέβηκε, εἶχαμε βάλει στρῶμα καί ξάπλωσε. Ἐγώ κάθισα στά πόδια του καί κρατοῦσα μιά μεγάλη ὀμπρέλα γιά τόν ἥλιο καί ἔτσι κάναμε τό σταυρό μας καί φύγαμε. Ὁ Χρῆστος καί τό παιδί πού εἶχε τό κάρο περπατοῦσαν ὅλο τό δρόμο, κρα-

τουσαν τό ζωο και πηγαίναμε πολύ σιγά. Πηγαίναμε πολύ καλά. Μας ἔλεγε κάπου-κάπου κανένα ἀστείο ὁ Χαράλαμπος. Βρήκαμε τό γιατρό στό δρόμο, μας ἔδωσε κουράγιο πώς θά γίνει καλά, σέ καμιά ἐβδομάδα. Ὅταν πλησιάζαμε τό μπλόκο ἄρχισε νά βαρύνει και νά παραμιλᾶ, νά μας λέει: «Τώρα δέ θά μας ἀφήσουν οἱ Γερμανοί νά περάσομε». Εἶχαν κόψει τό δρόμο. Καθίσαμε λιγάκι και ἔπειτα τούς παρακαλέσαμε νά μας ἀφήσουν νά περάσομε. Ἦρθαν κοίταξαν τόν ἀστενή και ἀμέσως μας ἐπέτρεψαν και περάσαμε.

Καμιά φορά, φθάσαμε στό Νοσοκομεῖο. Ἦρθαν τόν πῆραν μέ τό φορεῖο και τόν βάλαν πρόχειρα ἐκεῖ στόν ἀντρέ, και περιμέναμε νά ἔρθει ὁ γιατρός. Περιμέναμε, περιμέναμε και ποῦ νά φανεῖ κανένας. Πέρασε μιά ὥρα. Ὁ Χαράλαμπος δέν μας γνώριζε πιά. Εἶχε 40 πυρετό και ἐμεῖς καθόμαστε κοντά του ἀπελπίσμενοι. Λέγαμε τόν περάσαμε ἀπό τούς Γερμανούς πού δέν ἐπέτρεπαν και δῶ θά τόν χάσομε, ὥσπου νά γίνει ἡ γνώμη τους νά τόν κοιτάξουν οἱ γιατροί.

Ὅλος ὁ κόσμος πού περνοῦσε καθόταν και τόν κοίταζε. Κοίταξαν τή λεβεντιά του ἀπάνω στό φορεῖο και κλαῖγαν. Τό πρόσωπό του ἦταν σάν ἓνα τριαντάφυλλο. Ἦταν οἱ τελευταῖες ὁμορφιές για τό Χάρο.

Ἐγώ ἄρχισα νά φωνάζω: «Δέ θά ἔρθει κανένας γιατρός; Τί θά γίνει;» Μέ τά πολλά ἦρθαν, τόν ἀνέβασαν ἀπάνω στό θάλαμο, τόν βάλαν στό κρεβάτι, τόν ἐξέτασαν και ἔφυγαν. Σέ δέκα λεπτά, ἦρθε ἓνας ἄλλος γιατρός, τόν ἐξέτασε και γρήγορα διέταξε νά τόν πᾶνε στό παράστημα. Χωρίς νά καθίσει μέ ὑπομονή νά ἐξετάσει τί ἔχει. Ἐκανε πολύ κακή διάγνωση, τόν πῆρε στό λαιμό του. Ἐγώ, ἐκεῖ πού περιμένα μέ ἀγωνία τί θά ποῦνε, βλέπω τόν βάζουν στό φορεῖο και τρέχουν. Παίρνω και ἐγώ τά πράματα στά χέρια μου και φωνάζω: «Ποῦ τόν πᾶτε; Τί ἔχει, γιατρέ μου; Πέστε μου νά ξέρω». Μά δέν

μέ απάντησε. Ἔχασα καί ποῦ τόν πῆγαν καί ρωτοῦσα σάν μιά τρελή. Δέν ἤξερα ἀπό ποῦ νά κατέβω. Ἐπιτέλους μέ πῆρε μιά ἀδελφή καί πήγαμε ἔξω στό παράρτημα. Τόν εἶχαν ξαπλωμένο ἐκεῖ χωρίς νά βλέπω καμιά κίνηση γιά θεραπεία. Μ' ἔκλεισαν μέσα μόνη μου καί καθόμουν καί τόν ἔβρεχα, μά ἐκεῖνος δέ μέ ἔνιωθε πώς ἤμουν κοντά του. Γιά μιά στιγμή ἄνοιξε τά μάτια του, μέ κοίταξε χωρίς νά βγάλει λέξη. Μέ εἶχαν πει νά τοῦ δώσω γάλα καί πορτοκαλάδα. Μά ἀδύνατο ν' ἀνοίξει τό στόμα του. Σκεπτόμουνα ὅλη μέρα τί νά κάνω καί μετάνιωνα πού ἔφυγα ἀπό τό χωριό καί ἦρθα ἐδῶ γιά καλύτερα μά ἦταν χειρότερα.

Στίς 4 ἡ ὥρα ἦρθε ἡ νοσοκόμα καί μέ ρώτησε τί κάνει. Τότε τῆς λέω: «Ἔφερα τόν ἄνθρωπο ἐδῶ γιά νά τόν γλιτώσω, βράδιασε καί κανένας δέν ἦρθε». Ἐκείνη μέ απάντησε πώς «θά ἔλθουν αὔριο». Τῆς λέγω: «Τήν νύχτα θά εἶσαστε μαζί μου;» «Ὁχι», μοῦ λέγει. Αὐτή τήν ὥρα ἦρθε ἕνας γιατρός. Μέ λέγει: «Θά μείνεις;» Τοῦ λέω: «Μάλιστα, γιατρέ, καί ἤθελα νά σᾶς παρακαλέσω τί θά γίνει ὁ ἄρρωστος; Δέν εἶδα καμιά περιποίηση γιά τόν ἀστενή». Καί ξέσπασα σέ κλάματα. Τότε μέ λέγει: «Μήν κλαῖς, ἠσύχασε, κυρία μου, θά τόν περιποιηθοῦμε. Νά, αὐτή τή στιγμή ἔλαβα γράμμα ἀπό τό γιατρό σας. Εἶναι πολύ βαριά, ταράχτηκε καί ἀπό τό δρόμο καί ἔτσι πρέπει νά ἠσυχάσει ἀπόψε καί αὔριο θά τόν ἐξετάσομε». «Μόνον ἐσύ νά τόν προσέχεις νά μήν πάει στό παράθυρο. Σέ λίγο θά ξυπνήσει».

Αὐτά μοῦ εἶπε καί ἔφυγε. Τότες μοῦ εἶπε ἡ νοσοκόμα: «Νά πᾶς στή Διευθύντρια νά πεῖς πώς θά μείνεις καί ὅ,τι ἄλλο θέλεις, γιατί βραδιάζει». Κατέβηκα λοιπόν καί πῆγα στή Διευθύντρια. Αὐτή τήν ὥρα τηλεφώνουσε. Ἄκουσα νά λέει «γρήγορα νά προφθάσει νά τόν κοινωνήσει, εἶναι πολύ βαριά» καί διέκοψε. Μέ ρωτᾷ: «Τί θέλεις;». Τῆς λέγω: «Εἶμαι ἡ γυναίκα τοῦ Χατζηδημη-

τρίου, θά μείνω κοντά του καί ἦρθα νά σᾶς τό πῶ καί νά σᾶς παρακαλέσω νά μέ στείλετε μιά νοσοκόμα καί ὅσα λεπτά μου ζητήσετε θά σᾶς τά δώσω». Μοῦ λέει ὄχι, ἀπότομα: «Δέν ἐπιτρέπεται κανένας, καί ἐσένα μεγάλη σου χάρη πού σέ ἀφήνομε». Τέλος τήν εὐχαρίστησα καί ἔφυγα γρήγορα. Μόλις ἄνοιξα τήν πόρτα, νά καί ὁ παπάς. Μόλις τόν εἶδα σταμάτησε ἡ ἀναπνοή μου, πέρασε σά μιά σφαίρα μέσα στό μυαλό μου πώς θά πεθάνει καί γι' αὐτό μου λένε πώς θά τόν κοιτάξουν αὔριο οἱ γιατροί. Δέν μου λένε τήν ἀλήθεια. Στάθηκα κοντά του ὅπως μιά τρελή. Τόν κοινώνησε καί ἔφυγε. Ἡ νοσοκόμα μου ἔδωσε θάρρος καί μου εἶπε: «Τώρα ἐγώ θά φύγω καί ἐσύ νά προσέξεις νά μή σηκωθεῖ καί πάει στό παράθυρο, καί ὅταν σέ ζητήσει κάτι, νά κρατᾶς τά χέρια του καλά καί νά τοῦ τό δώσεις». Ἐγώ τήν παρακάλεσα νά καθίσει λίγο, γιά νά πάω πάλι στή Διευθύντρια. Μοῦ εἶπε: «Καλά, πήγαινε». Τήν ὥρα πού πήγαινα, ἐρχόταν ἡ πεθερά μου καί μ' ἔφερε φαῖ νά φάω καί νά ρωτήσῃ ἂν θέλω νά μείνει μαζί μου. Τῆς λέγω: «Περίμενέ με καί θά ἔλθω νά σέ πῶ».

Πῆγα λοιπόν, ἀγαπητοί μου φίλοι καί συγγενεῖς, ἔπεσα στά γόνατά της καί μέ κλάματα καί νά τήν παρακαλῶ νά ἐπιτρέψῃ νά μείνει ἡ πεθερά μου καί νά τῆς λέγω πώς πρώτη φορά βλέπω ἄρρωστο καί ὄχι ἄρρωστο, ἐτοιμοθάνατο. Πολλά τῆς εἶπα, μά ἐκείνη δέν ἄλλαζε γνώμη, μόνο μέ εἶπε τελευταῖα: «Κανένας δέν θά μείνει, οὔτε καί ἐσύ, σοῦ λέγω δέν ἐπιτρέπεται. Διαταγή ἀπό τούς Γερμανούς». Τότες φοβήθηκα μή βγάλουν κι ἐμένα. Τῆς λέγω: «Δέν θέλω κανέναν, θά μείνω μόνη μου, μόνο θέλω νά ἀνάψω τό κανδηλάκι, γιά νά βλέπω, νά μήν εἶμαι σκοτεινά». Μοῦ λέει: «Ὁχι, δέν ἐπιτρέπεται». Τί ἤθελα νά κάνω; Τῆς εἶπα καληνύχτα καί ἔφυγα μέ τήν καρδιά θλιμμένη. Πῆγα στήν πεθερά μου καί τῆς λέγω: «Νά πηγαίνεις γιατί δέν ἐπιτρέπεται νά μείνεις, θά μείνω μόνη

μου». Έφυγε ή καημένη, πήγα και έγώ άπάνω. Μέ καλη-
νύχτισε ή νοσοκόμα, έκλεισε τήν πόρτα και έφυγε. Είχα
και παρηγοριά άκόμη, πού άκουγα κίνηση. Όταν όμως
ήσύχασαν όλοι και δέν άκουγα τίποτα και δέν έβλεπα,
μόνο σά κουτουρού έβαζα τό χέρι μου στό μέτωπο και
στήν καρδιά του. Κοίταζα άν χτυπούσε άκόμα. Έβλεπα
πώς χτυπούσε και έπαιρνα κουράγιο.

Μου φαινόταν πώς ήμουνα στον Άδη. Νά μήν έχω
ούτε φως ούτε παρηγοριά. Δέν αισθανόμουν τόν έαυτό
μου καλά, αισθανόμουν πώς θά πέσω κάτω. Πήγα στό
παράθυρο νά μέ χτυπήσει άέρας. Άκούω νά φωνάζει:
«Νερό θέλω, γυναικούλα μου, έλα, πού είσαι;» Του λέ-
γω: «Νά, κοντά σου είμαι». «Δέν σε βλέπω, είναι σκοτει-
νά, Τασούλα μου». «Δέν πειράζει, Χαράλαμπε. Κοίτα
έξω τό φεγγαράκι θά μάς φωτίσει λιγάκι, μόνο έσύ νά
γίνεις καλά». «Ναί, καλά είμαι, γυναικούλα μου. έλα,
κάθισε κοντά μου». «Έγώ είμαι κοντά σου, μόνο νά μέ
κάνεις τή χάρη νά πιεις λίγο γάλα». Μέ μεγάλη δυσκολία
του έδωσα λίγο. Και σκοτεινά, άσ'τα πώς τό έδωσα.
Έπειτα πάλι θυθίστηκε, ήρθαν μεσάνυχτα και μέ φαινό-
ταν πολύ άγρια. Τά μάτια μου δέν σταματούσαν, πήγαι-
να από πάνω του και του μιλούσα, μά εκείνος δέν μέ
άπαντούσε. Τόν χάιδενα και έλεγα: «Άνοιξε τό στόμα
σου και μίλησέ με νά μέ παρηγορήσεις». Μόνο άκούγω
τήν πόρτα νά χτυπά. Τρόμαξα, ρωτώ ποιός είναι, άνοιξε
τότες και μπήκε μέσα ένας Γερμανός. Μέ είδε έτσι τα-
ραγμένη και μέ ρώτησε, ήξερε έλληνικά. Του είπα: «Εί-
ναι άνδρας μου και είναι βαριά». Τότες άναψε τό ήλε-
κτρικό και τόν κοίταξε, τόν χάδεψε και είπε: «Είναι πα-
λίκαρος, θά γίνει καλά. Αύριο θά φέρω δικό μου γιατρό
νά τόν κοιτάξει. Κάνε κουράγιο». Αυτά είπε και έφυγε,
έκλεισε τήν πόρτα μου καλά. Μείναμε πάλι σκοτεινά.

Τώρα κάθισα κοντά του. Τρεις ώρες δέν πήρα βήμα.
Τόν παρακολουθούσα άν χτυπάνε οί σφυγμοί του και

ἔτσι παρηγοριόμουνα. Ἡ κάθε μία ὥρα πού περνοῦσε μέ φαινόταν χρόνος. Στίς τρεῖς καί τέταρτο, ἄκουσα νά διασκεδάζουν καί νά τραγουδοῦνε. Βγῆκα στό παράθυρο καί κοίταξα πού εἶναι αὐτή ἡ διασκέδαση, ἐνῶ δέν ἠπέτρεπαν τίποτε, οὔτε καί στούς ἐτοιμοθάνατους φῶς, πῶς τέτοια φασαρία; Κοιτάζω, λοιπόν, ἦτανε στό Κισταμπό ἡ διασκέδασις. Ἦταν οἱ Γερμανοί μέ κάτι δικές μας. Τέτοιες πρόδωσαν πολύ κόσμο καί σκότωσαν. Ἐφυγα ἀπό τό παράθυρο γιατί συγχύστηκα, πῆγα κοντά του καί κάθισα καί ἔβλεπα πότε νά ξημερώσει, ἦμουνα σάν τρελή. Στά ξημερώματα, ἐκεῖ πού τόν χάδευα, ξύπνησε καί μέ κοίταξε χωρίς νά μέ μιλήσει. Ἐγώ χάδευα τά χέρια του. Ἐξαφνα ταράχτηκε, τότες τρόμαξα. Τό αἰσθάνθηκε καί μου εἶπε: «Τρόμαξες, Τασούλα μου; γιατί μέ φοβᾶσαι; Εἶμαι καλά». «Ἦχι, δέν φοβήθηκα, μέ φάνηκε πῶς χτύπησε ἡ πόρτα. Τί θά φοβηθῶ;» Κάθισα κοντά του, πῆρα θάρρος γιατί μέ μιλοῦσε.

Ἐν τῷ μεταξύ ξημέρωσε, τοῦ ἔδωσα λίγο γάλα, ἔπειτα μέ μεγάλη δυσκολία διόρθωσα τό κρεβάτι του καί περίμενα νά ἔρθουν οἱ γιατροί. Ἦλθε ἡ νοσοκόμα νά τόν κοιτάξει τί κάνει. Σέ λίγο ἦλθαν οἱ γιατροί. Ἦταν καί ἓνας, τόν κοίταξαν καί μου εἶπε: «Ἐσεῖς, κυρία μου, πρέπει νά φύγετε καί θά ἔλθει μιά ἀδελφή μόνιμη μέχρι νά γίνει καλά, χρειάζεται μεγάλη ἡσυχία». Τότες τούς παρακάλεσα νά μένω τήν ἡμέρα καί νά φεύγω τό βράδι. «Ἀδύνατο», μου λένε, ἂν θέλεις νά γίνει καλά ὁ ἄνδρας σου, πρέπει νά μή σέ βλέπει καί ἐνοχλεῖται. Ἄν θέλεις τό καλό του, ἐτοιμάσου νά φύγεις καί νά ἔρχεσαι κάθε μέρα νά σᾶς λέμε τί κάνει. Ἴσως σέ δυό μέρες νά εἶναι καλύτερα καί τότες βλέπομε».

Τί ἤθελα νά κάνω; Σηκώθηκα νά τόν χαιρετήσω νά φύγω. Τότες μέ λέει πολύ λυπηρά: «Δέν θέλω νά φύγεις, γιατί ἂν φύγεις θά τρελαθῶ, πρέπει νά μείνεις γιατί θά πεθάνω, τό ξέρω, καί θέλω ἀπό τό χέρι σου ἓνα ποτήρι

νερό τελευταία». Ἐγὼ προσπάθησα νά τόν κατασυχάσω. Καί πάλι φώναξε: «Πάρε με νά φύγομε στό σπίτι μας, πάρε με, μή φεύγεις». Πῆγε ἡ ἀδελφή καί τόν χάρει καί τόν ἔλεγε: «Θά καθίσομε μαζί νά δεῖτε τί ὥραία θά περάσομε, θά γίνεις καλά καί θά φύγεις μέ τή γυναίκα σου, ἐγὼ σ' ἀγαπῶ πιά πολύ ἀπό τή γυναίκα σου, κάνεις σάν παιδί, ὅλοι οἱ ἄρρωστοι μένουν μέ τίς ἀδελφές. Κι ἐσύ πρέπει νά κάνεις ὑπομονή νά γίνεις καλά. Ἡ γυναίκα σου τό ἀπόγευμα, κάθε μέρα, θά εἶναι ἐδῶ». Τέλος ἐγὼ ἔφυγα. Τί ἤθελα νά κάνω πού λαχταροῦσα νά γίνω καλά.

Στή μία ἄκρη ἦταν τό νοσοκομεῖο καί στήν ἄλλη ἄκρη ἦταν τό σπίτι πού ἔμενα ἐγὼ. Στίς 10 τό πρωί πήγαινα νά μάθω πῶς πέρασε τή νύχτα, στίς 12 ἔφυγα, στίς τέσσερις γύριζα νά μάθω τί κάνει. Αὐτό γινόταν τέσσερις μέρες, χωρίς νά μέ ἐπιτρέψουν νά πάγω νά τόν δω. Στίς τέσσερις μέρες, δέν βάσταξα καί ἄρχισα νά παραπονιέμαι καί νά φωνάζω: «Ἔρχομαι καί ξαναέρχομαι, ἀγαπητέ μου Χαράλαμπε, μά δέν μέ ἀφήνουν νά ἔλθω ἀπάνω νά σε δω». Τό ἄκουσε ἐκεῖνος ὅμως καί ἄρχισε νά φωνάζει μέ λυγμούς: «Ἐλα ἀπάνω, γυναικούλα μου, μιά στιγμή νά σε δω». Μέ κλάματα φώναζε. Μετά-νιωσα καί προσπάθησα νά τόν κατασυχάσω, πῆγα γιά πέντε λεπτά κρυφά καί ἔφυγα. Μά τί νύχτα πέρασα. Τέλος ξημέρωσε. Σηκώθηκα, ἐτοιμάστηκα καί τράβηξα στό νοσοκομεῖο. Περίμενα ἀπ' ἔξω. Ἦρθε ἡ ὥρα καί μπῆκα μέσα. Κάθισα κάτω καί ἦλθε ἡ νοσοκόμα καί ρώτησα πῶς πέρασε. Μοῦ εἶπε: «Πολύ καλά καί φαντάζομαι πῶς θά σᾶς ἐπιτρέψουν νά ἔλθετε ἀπάνω». Σέ μισή ὥρα, ἦλθε καί ὁ γιατρός, τόν ἐξέτασε καί ἔπειτα φώναξε: «Εἴσαστε ἐλεύτερη νά πάτε στόν ἄνδρα σας, καί θά φάει γιαούρτι σήμερα». Ἐγὼ πέταξα ἀπό τή χαρά μου. Ἀνέβηκα τρεχάτη καί πῆγα. Κάθισα ὅλη τήν ἡμέρα μαζί του. Ἦταν εὐχαριστημένος πού μέ ἔβλεπε κοντά του. Βράδιασε

ὅμως καί ἔπρεπε νά φύγω. Τόν φίλησα καί τόν εἶπα: «Αὔριο θά ἔλθω πρωί-πρωί». Τόν χαιρέτησα καί ἔφυγα μέ χαρά πού ἦταν πολύ καλά. Τό πρωί πάλι πῆγα νά καθίσω, περάσαμε πολύ ὁμορφα. Τό ἀπόγευμα μέ λέει: «Θέλω, γυναικούλα μου, νά μοῦ φέρεις γιαούρτι, μά νά ἔναι ἀγνό καί βαροπλήρωσέ το, γιατί τοῦτο τό γιαούρτι πού μοῦ φέρνουν δέν μπορῶ νά τό φάγω». Τοῦ εἶπα: «Ἐννοια σου, τό πρωί θά σοῦ τό φέρω». Τόν φίλησα καί ἔφυγα. Πῆγα ἀμέσως καί παρήγγειλα γιαούρτι, καί ἀπό τή χαρά μου, παρήγγειλα μία-τρακόσα, νόμιζα πῶς ἀνοιξε ἡ ὄρεξή του καί θά φάει πολύ.

Τέλος ξημέρωσε πάλι. Πῆγα πρωί-πρωί στό Νοσοκομείο. Μόλις ἔφτασα, ἀνοιγαν τήν πόρτα. Κάθισα λίγο ἀπ' ἔξω νά περάσει ἡ ὥρα καί ἔβλεπα τό παράθυρό του. Σέ λίγο μπῆκα μέσα κρυφά καί ρώτησα πῶς πέρασε ὁ Χαράλαμπος καί μοῦ εἶπε ἡ ἀδελφή: «Καλά, δόξα τῷ Θεῷ. Τώρα θά ἔλθει ὁ γιατρός, σέ μισή ὥρα». Κρύφτηκα νά ἀκούσω τί θά πει ὁ γιατρός, γιατί μοῦ φαινόταν πῶς δέν μέ ἔλεγαν τήν ἀλήθεια. Ἀνέβηκαν τρεῖς γιατροί, τόν κοίταξαν, καί ἀκουσα νά λένε πῶς «δέν ἔχει τίποτα, μέ θερμοφόρες ζεστές θά φύγει τό πρήξιμο». Τότες πῆρα κουράγιο καί βγήκα ἀμέσως. Βρέθηκα μπροστά τους τήν ὥρα πού φεῦγαν καί τούς ρώτησα. Μοῦ εἶπαν πῶς δέν ἔχει τίποτα καί νά μή φοβᾶμαι, θά τοῦ περάσει γρήγορα. Αὐτά μοῦ εἶπαν. Τότες πῆρα μέ χαρά τό γιαούρτι καί πῆγα ἀπάνω νά τοῦ δώσω νά φάει. Τόν ρώτησα τί κάνει. Δέν σᾶς γράφω λεπτομέρειες, γιατί δέν ἔχω τή δύναμη πιά. Πῆρε μεγάλη χαρά γιά τό γιαούρτι, γιατί ἦταν πολύ καλό, ἀλλά τό ὅλον πού ἔφαγε ἦταν τρεῖς κουταλιές τοῦ γλυκοῦ καί μέ βουρκωμένα μάτια μοῦ εἶπε πῶς δέν μπορεῖ νά φάει ἄλλο. Περάσαμε μαζί ὅλη τήν ἡμέρα, πολύ ὁμορφα. Κάπου-κάπου μοῦ ἔλεγε: «Πάρε με, Τασούλα μου, νά φύγομε πιά ἀπό δῶ, δέν ξέρω τί μέ φοβίζει καί δέν θέλω νά καθίσω». Δέν ἤξερα τί κακό μᾶς περίμενε

καί τοῦ ἔλεγα: «Τήν ἄλλη ἑβδομάδα θά φύγομε». Τόν καληνύχτισα καί ἔφυγα.

“Όταν ξημέρωσε τό πρωί καί σηκώθηκα ἦρθε καί ἡ μητέρα μου. Μέ ρωτοῦσε γιά τόν ἄνδρα μου τί κάνει, κι ἐγώ ρωτοῦσα γιά τό παιδί μου, πού εἶχα νά τό δῶ πολύ καιρό. Τέλος, σηκωθήκαμε καί πήγαμε στό νοσοκομεῖο καί καθίσαμε ὅλο τό πρωί μαζί του. Ἦταν πολύ εὐχαριστημένος καί πολύ καλά, μόνο λίγο πρήξιμο φαινόταν στό λαιμό του. Δέν εἶχα πάρει φόβο γι’ αὐτό τό λίγο πρήξιμο. Εἶχα ρωτήσῃ καί ὅλους τούς γιατρούς καί μοῦ εἶπαν πώς εἶναι πολύ καλά καί νά μή νοιάζομαι. Τούς λέγω: «Μπορῶ νά πάω στό χωριό; Εἴσαστε βέβαιοι πώς εἶναι καλά; Πρέπει νά ξέρω νά μή φύγω». Καί μοῦ ἀπάντησαν: «Νά πᾶς μέ ὅλη σου τήν ἡσυχία στή δουλειά σου, εἶναι πολύ καλά καί ὅταν γυρίσετε θά εἶναι τελείως καλά».

Τόν ἔβλεπα κι ἐγώ πού ἦταν καλά. Πῆγα λοιπόν, κάθισα κοντά του καί τόν ἀρώτησα ἂν θέλει νά πάγω στό χωριό γιά δύο μέρες καί μέ ἀπάντησε: «Μέ μεγάλη εὐχαρίστηση, γυναικούλα μου, νά πᾶς νά δεῖς καί τό παιδί μας τί γίνεται». Τότες τόν ἀρώτησα: «Θέλεις νά φέρω τό παιδί ὅταν ἔλθω νά τό δεῖς — καί τό βράδι θά τό πάρει ἡ μητέρα μου νά φύγει». «Ναί, ἤθελα πολύ νά τό δῶ, μά νά μήν τό φέρεις, γιατί θά ταλαιπωρηθεῖτε πολύ καί εἶναι κρίμα καί τό παιδί μας μέσα στόν ἥλιο. Πηγαίνετε νά φέρετε ὅ,τι χρειάζεται καί ὅταν ἔλθεις, Τασούλα μου, μέ τό καλό, νά μέ πάρεις νά φύγομε στό σπίτι μας». «Ναί, μανούλα μου», τόν εἶπα, «θά φύγομε». Τόν χαιρέτησε ἡ μητέρα μου καί ἔπειτα τόν χαιρέτησα κι ἐγώ, τόν χάδεψα, τόν φίλησα, τόν ἔδωσα κουράγιο καί ἐκεῖνος τό ἴδιο ἔκανε. Τελευταίως, πῆρε τό ἀριστερό μου χέρι, τό χάιδευε θερμά καί ἔπειτα τό φίλησε καί μοῦ εἶπε: «Καλή σας σπράτα, φίλησε τήν κορούλα μας, καί δῶσε ἀσπασμούς σέ δικούς καί σέ ξένους». Τέλος βγήκαμε νά φύγο-

με και πάλι φώναζε: «Τασούλα μου, γύρισε να σε ξαναδῶ». Γύρισα πάλι, με γέλασε και τον χείδευα και του ἔλεγα: «Θέλεις, Χαράλαμπέ μου, να μην πάγω στο χωριό;» «Θέλω να πᾶς, μόνο ἤθελα να σε ξαναδῶ, λοιπόν καλή σπράτα», πάλι με εἶπε. Και ἔφυγα. Ἐφησα τὴν πεθερά μου να πηγαίνει δυό φορές τὴν ἡμέρα να τον κοιτάζει και να του πηγαίνει ὅ,τι χρειάζεται.

Τέλος ἔφθασα στο χωριό, πολύ κουρασμένη, μά ὁ νοῦς μου ἦταν πίσω στον ἄνδρα μου. Ἐπρεπε και να φύγω να πάω στο ἄλλο χωριό. Ἐκεῖ ἦταν ἡ ἄλλη ἀδελφή μου και τό σπίτι μου, ἐκεῖ ἦταν και τό παιδί μου. Ὅταν πλησίασα και με εἶδε τό παιδί μου δέν ἔτρεξε να ἔρθει κοντά μου πού τό φώναζα, μόνο με κοίταζε φοβισμένο και με μεγάλη λύπη. Ἐγώ τό φίλησα, τό χείδεψα, μά τό παιδάκι μου ἄργησε να συνέρθει και τό βράδι τό πῆρα κοντά μου να κοιμηθεῖ και τότες με ρώτησε: «Ποῦ εἶναι ὁ μπαμπάς; εἶναι, μαμά, ντά-ντά;» «Ναί, παιδάκι μου», τό εἶπα, «εἶναι σε δουλειά και θά ἔρθει αὔριο». Δέν ξαναμίλησε, καθόταν σιωπηλό και ἔπειτα κοιμήθηκε. Ἐγώ δέν μπόρεσα να κοιμηθῶ, συλλογιζόμουνα ἐκεῖνον τί κάνει. Τέλος ξημέρωσε, σηκώθηκα να τελειώσω τίς δουλειές μου, για να φύγω μιὰ ὥρα πιό γρήγορα. Μά του κάκου, οἱ δυνάμεις μου πλέον εἶχαν κοπεῖ. Τό μεσημέρι ἀδιαθέτησα πιό πολύ πού δέν μπορούσα να ρίξω βῆμα και πλάγιασα. Εἶπα με τό νοῦ μου, ἴσως αὔριο να εἶμαι καλά να φύγω. Ξημέρωσε και πάλι, μά ἄδικα πάλι, δέν ἤμουνα καλά. Με παρηγοροῦσαν οἱ δικοί μου και μ' ἔλεγαν πώς μάθαν πώς εἶναι καλά ὁ Χαράλαμπος. Και μ' ἔλεγαν πώς πρέπει να μείνεις δυό-τρεις μέρες να γίνεις καλά, να μην ἀρρωστήσεις και τον πικράνετε γιατί εἶναι κρίμα. Ἐμεινα τρεις μέρες στο Ἐπάνω χωριό, ἔπειτα πῆρα ὅ,τι χρειαζόμουνα και τὴν μητέρα μου και κατέβηκα σιγά-σιγά. Στο δρόμο βρήκα ἕνα γνωστό μας — ἐρχόταν ἀπό τὴ Μυτιλήνη — πού ἔμενε κοντά στήν πεθερά

μου, καί μόλις τόν εἶδα ἔτρεξα καί τόν ἐρώτησα γιά τόν ἄνδρα μου· πῶς εἶναι; Καί μέ εἶπε πῶς ἡ πεθερά μου τόν ἔλεγε πῶς εἶναι πολύ καλά. «Μόνο κοίτα τώρα νά γίνεις ἐσύ καλά». Αὐτά μέ εἶπε καί ἔφυγε. Ἐγώ πῆρα κουράγιο. Ὅταν πλησιάσαμε ἀπ' ἔξω ἀπό τό χωριό, βρῆκα ἄλλοι καί ἐρχόταν ἀπό τή Χώρα, τόν ρώτησα ἂν ξέρει τίποτα γιά τό Χαράλαμπο. Τότες μοῦ εἶπε: «Παιδί μου, ὁ Θεός νά λυπηθεῖ τή νιότη του, κρίμα ἡ παλικάριά του». Ἐγώ κακόβαλα, ἄρχισα νά κλαίω ἀπαρηγόρητα. Προσπαθοῦσε αὐτός νά μέ παρηγορήσει. Ἐγώ γύρευα νά φύγω αὐτή τήν ὥρα. Μά ἀδύνατο, ἔπρεπε νά πάγω μέ τά πόδια μά ἡ ὥρα ἦταν περασμένη. Τό βράδι ἦρθε ὁ γαμπρός μου καί μᾶς εἶπε εἰδήσεις πολύ καλές γιά τό Χαράλαμπο. Μά ἐγώ τό πίστευα καί δέν τό πίστευα. Τέλος ἀποφασίσαμε νά φύγομε τό πρωί.

Γιά μιά στιγμή μέ πῆρε ὁ ὕπνος καί τόν εἶδα στό ὄνειρό μου. Εἶδα νά εἶναι μέσα σ' ἓνα περιβόλι καί νά ἔχει ἀνοίξει δεξιά καί ἀριστερά ποταμάκια καί νά τρέχει τό νερό νά ποτίζει ἓναν πολύ δασωμένο κάμπο. Τότες φώναξα: «Τί κάνεις, Χαράλαμπέ μου, ἐδῶ; Ἐγινες καλά πού ἦσουν ἄρρωστος;» Τότες μέ ἀπάντησε: «Ναί, χρυσή μου γυναικούλα, ἔγινα πιά, γιά πάντα, μόνο ἐσένα περιμένα μέ ἀγωνία γιά νά κόψομε αὐτά τά νερά, πού ἄδικα πιά τρέχουν». Καί μέ αὐτά τά λόγια πού ἔλεγε, ξύπνησα τρομαγμένη. Ἀκόμα ἦταν πολύ πρωί. Ξύπνησα τή μητέρα μου καί τῆς λέγω: «Νά φύγομε γιατί κακό ὄνειρο εἶδα». Ἡ μητέρα μοῦ ἔδινε κουράγιο, γιά νά ἀντέξω στό δρόμο. Ὅταν ἀνοίξαμε τήν πόρτα νά φύγομε, μιά γειτόνισσα ἡ κυρία Φωτοῦ μᾶς πῆρε εἶδηση καί ἀμέσως μᾶς ἔδωκε καφέ καί ἤπιαμε. Ἄς εἶναι καλά, αὐτός ὁ καφές μᾶς ἔδωσε κουράγιο.

Τέλος πήραμε τό δρόμο καί περπατούσαμε ἐξαντλημένες ἀπό τήν πίκρα· πῶς θά τόν βροῦμε; — καλύτερα, χειρότερα, δέν ξέραμε. Σάν φθάσαμε στό μισό δρόμο,

βρήκαμε κάποιον πού ἐρχόταν ἀπό τή χώρα, τόν ρωτήσαμε ἄν ξέρει νέα γιά τό Χαράλαμπο καί μᾶς εἶπε πώς εἶναι καλά καί «περιμένει νά πᾶτε νά βγεῖ ἀπό τό Νοσοκομεῖο καί θά ἀρχίσετε τή δυνατή τροφή καί θά ἀρχίσει νά γίνεται μιά χαρά. Ὁ νέος παίρνει γρήγορα ἀπάνω του, μόνο ἐσεῖς κάνετε κουράγιο νά μήν ἀρρωστήσετε». Τόσα πολλά μᾶς εἶπε, πού πετούσαμε στό δρόμο, δέν καταλαβαίναμε κούραση. Καί ὅλο τό δρόμο ἔλεγα στή μητέρα μου, τί δυναμωτικά θά τοῦ κάνω γιά νά δυναμώσει γρήγορα.

Αὐτά ἔλεγα καί περπατούσαμε καί δέν καταλάβαμε πότε φθάσαμε μέσα στή Χώρα. Τέτοια χαρά εἶχε μέσα ἡ ψυχή μας, πού ἀκούσαμε πώς εἶναι καλά. Ὅταν φθάσαμε στήν Ἀπάνω Σκάλα, προχωρήσαμε γιά τῆς πεθερᾶς μου τό σπίτι νά ἀκουμπήσομε ὅ,τι κρατούσαμε. Αὐτή τή στιγμή περνοῦσε κάποια καί μᾶς εἶδε. Μᾶς ρώτησε: «Ἐσεῖς εἴσαστε πού ἔχετε τό Χαράλαμπο στό νοσοκομεῖο;» «Ναί», τῆς λέγω, «εἶναι καλά». Μοῦ λέει: «Ποιός σ' τό εἶπε πώς εἶναι καλά; Ἐχτές τό ἀπόγεμα πέθανε». Σκεφθεῖτε λοιπόν τή θέση μας, αὐτή τή στιγμή. Τρελάθηκα, πέταξα ὅ,τι κρατοῦσα στά χέρια μου καί ἔτρεχα ἀπάνω στό Νοσοκομεῖο. Γιά τήν μητέρα μου δέν μπορῶ νά σᾶς πῶ. Τό γαμπρό της νά δεῖ πού τόν ἔχασε ἢ ἐμένα πού ἤμουνα τρελή. Δέν ἔδινα σημασία ὅ,τι καί ἄν μ' ἔλεγαν. Ἐφθασα στό Νοσοκομεῖο, μέ φωνές καί δαρμούς, ἔβλεπα τό δωμάτιό του ἄδειο καί ἐκεῖνον δέν τόν ἔβρισκα. Ἐπειτα μέ πῆραν καί μ' ἐπῆγαν στήν Ἐκκλησία. Ἐκεῖ μέ τόν ἔφεραν στό φέρετρο. Αὐτή τήν ὥρα μέ ἤρθε πραγματική τρέλα. Ἐτρεξα καί τόν ἀγκάλιασα, τόν ἔλεγα πολλά, μά δέν μέ ἀπαντοῦσε, τοῦ κάκου! Πιά ἦταν ἀργά, δέν μέ καταλάβαινε πώς ἤμουνα δίπλα του. Ἄχ! τί ἀδικία. Παίζανε μέ τόν καημό του καί πῆρε τέτοια πίκρα, τελευταῖα, πού λαχταροῦσε νά δεῖ τό παιδί του καί τή γυναίκα του. Μέ παίρνουνε ἀπό κοντά του. Δέν

βαστοῦσαν ν' ἀκοῦν τά θλιβερά μου λόγια. Μά καί ἐγώ σταμάτησα γιά μιά στιγμή, δέν εἶχα πιά τή δύναμη καί ἔβλεπα πού ἦταν στολισμένος μέ δάφνη, γιατί δέν εἶχε ἐκεῖ ἄλλου εἶδους λουλούδια. Ἄχ, δέν μπορῶ νά σᾶς γράψω λεπτομέρειες, δέν ἀντέχω.

Ἄχ, ἄχ, ἄχ, πολυαγαπημένε μου σύζυγε κι ἀξέχαστέ μου Χαράλαμπε. Ἄχ γιατί, γιατί ἄχ μέ τήν ἴδια σπαθιά πού σέ χτύπησε ὁ Χάρος νά μή μέ χτυπήσει καί μένα; Γιατί ἡ μοίρα μου νά μήν ἀκολουθήσει τή δικιά σου, σά ζούσαμε μαζί ποτέ δέν ἀπεφάσιζα νά σέ δείξω τήν ἀγάπη μου. Καί τώρα τά φιλιὰ τοῦ θανάτου σου ρούφηξαν τά ρόδινά σου μάγουλα. Κι ἐγώ παραδέρομαι σέ ἀγκαθένιο βάτο. Ἄλλοτε ἦμουνα περήφανη σάν τό παγώνι μέσα στό περιβόλι τῆς ἀγάπης καί τώρα χωρισμένη ἀπό σένα κουλουριάζομαι σάν τό φίδι πού τοῦ κόψαν τό κεφάλι. Μοῦ πῆρες τό λογικό μου, τήν ὑπομονή μου, τή δύναμή μου καί τό νοῦ μου.

27 Ἐγραψε ἓνας πλανόδιος ἔμπορος

8 Μαρτίου εἶναι οἱ πρῶτες μέρες πού περνῶ στό τμήμα μεταγωγῶν Πειραιῶς. Ἐπ' τήν πείνα καί τό ξύλο πού ἔχω φάει ἀπό τούς Γερμανούς εἶμαι σκελετωμένος. Πέρασα στό τμήμα 15 μέρες ἀγωνίας καί πείνας καί δέν ξέρω ἀκόμα καλά πόσο θά κρατήσω στήν πείνα. Καθημερινά τρῶμε ἀπό μιά κουταλιά πλιγούρι καί παρακαλῶ νά μή σωθεῖ κι αὐτό. 23 Ἀπριλίου σίς 6 τό πρωί ἀνοίγει τό κελί μου καί μέ παίρνουν 4 Γερμανοί, μέ βάζουν σ' ἓνα ταξί καί μου κολλᾷ ὁ ἓνας πού καθόταν δίπλα μου τό πιστόλι του στό στήθος μου καί χωρίς νά μου μιλᾷ ταξιδεύαμε μέσα στήν Ἀθήνα. Μετά ἀπό μισῆς ὥρας ταξίδι μέ τό αὐτοκίνητο σταματᾷ τό ταξί μπροστά σ' ἓνα μέγαρο. Κάτω ἀπ' τήν ἀπειλή τῶν ὄπλων μέ βάζουν μέσα στό μέγαρο καί μέ κλείνουν σ' ἓνα πειθαρχεῖο. Ἀπό κείνους πού βρισκόντουσαν στό κρατητήριο συναδέλφους μαθαίνω πῶς ἐδῶ ἦτανε τό Γερμανικό Στρατοδικεῖο. Κατά τίς 9 ἡ ὥρα ἀνοίγει ἡ πόρτα κι ἔρχεται κάποιος κύριος μέ πολιτικά φωνάζοντας τ' ὄνομά μου. Ἐμείνα μέ τό στόμα ἀνοιχτό, τόν ρώτησα τί θέλει καί μου εἶπε πῶς εἶναι δικηγόρος, συγχρόνως μου προτείνει νά τόν θάλω νά μιλήσει, ἴσως καί νά μ' ἀθωώσει. Ἀμέσως τοῦ λέγω πῶς τόν θέλω γιά δικηγόρο μου. Κι ἀμέσως μου λέει πῶς θέλει 60.000 δραχμές. Αὐτό μου ἦρθε σάν κεραυνός καί τοῦ λέω: «Ἄν εἶχα 60.000 δραχμές θά τίς ἔπαιρνα ψωμί». Κατά τίς 10 ἡ ὥρα μέ βάλανε σέ μιά σά-

λα κι ἀπό τή διακόσμηση κατάλαβα πώς ἦταν ἡ αἴθουσα τοῦ Στρατοδικείου. Κάθισα σ' ἓνα σκαμνί καί μετά πολλή ὥρα συζήτηση κατάλαβα μόνο τό «τσβαί γιάρ τσουχτάους» κι ἀμέσως ἔβγαλα τό συμπέρασμα πώς μέ δικάσανε δύο χρόνια φυλακή, κι αὐτό ὀφείλεται στό ὅτι κράτησα γερά στό ξύλο καί δέ μαρτύρησα. Στίς 12 καί μισή ἀκριβῶς μέ βάζουν στό αὐτοκίνητο καί μέ παίρνουν στίς φυλακές Ἀβέρωφ. Μόλις μπήκαμε κεῖ μοῦ πῆραν τά στοιχεῖα καί μέ ὀδήγησαν στό κελί μου. Ἐκεῖ μέ βάλανε χωρίς κουβέρτα, χωρίς στρώμα, μόνο μέ τό τρελό σακάκι καί τό τρελό πανταλόνι· ἔμεινα ἑφτά μέρες χωρίς νά πλαγιάσω, καθιστός, γιατί ἄν ξάπλωνα ἀσφαλῶς θά πέθαινα ἀπό πλευρίτη. Τό μόνο καλό πού εἶχα στίς φυλακές Ἀβέρωφ ἦταν πού ἐρχόνταν ὁ Ἐρυθρός Σταυρός καί μᾶς ἔφερε τροφίμα. Εὐτυχῶς στίς 30 τοῦ Ἀπρίλη μέ μετέφεραν στά παραπήγματα καί μέ βάλανε σέ μιά σάλα μαζί μέ 80 κρατουμένους. Εὐτυχῶς γιατί γνώρισα κάποιον φίλο μου, ὁ ὁποῖος μοῦ χορήγησε ροῦχα καί κοιμόμουν. Τό ὄνομα τοῦ φίλου μου ἦταν Εὐάγγελος Ψυχογιός ἀπό τά Ταμπούρια τοῦ Πειραιᾶ. Εἰς τό Μεταγωγῶν εἶχα ἀναλάβει ὡς καθαριστής τῆς σάλας κι ἔτσι κάθε Πέμπτη πού εἶχε ἐπισκεπτήριο μέ βοηθοῦσαν ὅλοι οἱ συγκρατούμενοί μου.

Στό μεταξύ ὁ κίνδυνος τῆς πείνας πέρασε. Αὐτό ὅμως δέν κράτησε καί πολύ, γιατί ὕστερα ἀπό ἓνα μήνα μέ μετέφεραν στό στρατόπεδο τοῦ Τατοῦ.

1η Μαΐου μέ στέλνουν στήν 5η παράγκα τοῦ στρατοπέδου μέ μιά κουβέρτα, χωρίς στρώμα καί χωρίς τίποτε. Οἱ παράγκες εἶναι παλιές καί οἱ κοριοί εἶναι κατά ἑκατομμύρια. Ἐπειδή σκέπτομαι πώς ἔρχεται καλοκαίρι ἀρχίζω νά προετοιμάζω τό σῶμα μου γιά τό χειμῶνα, γιατί ὅπως πᾶνε τά πράγματα μέ μιά κουβέρτα καί μέ ἓνα σακάκι χωρίς πουκάμισο καί φανέλα, μέ παντελόνι μέ χωρίς σώδρακο, ἀσφαλῶς τό χειμῶνα θά ὑποφέρω. Ἔτσι

ἀρχίζω ἀπό τά μέσα Μαΐου νά κοιμᾶμαι τελείως γυμνός μέ μισή κουβέρτα ἀπό πάνω καί μισή ἀπό κάτω. Τά βράδια πού κοιμᾶμαι οἱ κοριοί πέφτουν ἀπάνω μου σάν τά Στούκας. Τό πρωί σήκωμα γιά δουλειά στίς 5, τό συσσίτιο ἀπό λίγο καφέ στίς 5 καί μισή καί μετά στή δουλειά. Ἐδῶ εἶναι τό μαρτύριο, δουλειά νηστικός μέ κλοτσιές καί ὑποκοπανιές. Καί γιά νά λάβεις μιά ἰδέα τό τί γίνεται στή δουλειά, σοῦ λέω τρεῖς στίχους πού χτυπᾶν σάν καμπάνες στό μυαλό μου:

*Πάνω κεί στό παολάρι
δούλενα κασμά καί φτιάρι,
ἔτρωγα κλοτσιά ἀπό μπότα
καί καθόμουν σάν τήν κότα.*

4 Ἰουνίου ἔρχεται ἓνας Ἰταλός ὀνόματι Τουρίνος καί μέ παίρνει γιά ἀγγαρεία σέ μιά ἀποθήκη τροφίμων ἰταλική. Μόλις μπῆκα μέσα ἀμέσως σκέπτομαι πώς σήμερα θά χορτάσω. Ἐν τῷ μεταξύ ἀρχίζω νά γεμίζω τίς τσέπες μου σιτάρι, ἀλλά δέν ἀργεῖ νά τό πάρει χαμπάρι ὁ Τουρίνος καί μέ ἀρχίζει στό ξύλο. Ἀφοῦ ἔφαγα ἀρκετές τοῦ λέω: «Μερσί μποκού». Αὐτό φαίνεται ὅτι τόν ἔθιξε καί μέ ἀρχίζει πιό πολύ στό ξύλο, ὅπου σηκώνεται καί φεύγει ἀμέσως. Ξαναγεμίζω τίς τσέπες μου σιτάρι καί ξαναγίνομαι ἀντιληπτός ἀπό τόν Τουρίνο καί ἀρχίζει τρίτο ξυλοκόπημα. Καί τοῦ λέω: «Ἐσύ θά μέ δέρνεις κι ἐγώ θά γεμίζω τίς τσέπες μου σιτάρι». Γιά νά μήν τά πολυλογῶ, ἐκεῖνη τήν ἡμέρα θά ἔφαγα καί δέκα φορές ξύλο, μά τελικά ἔφυγα μέ τίς τσέπες γεμάτες σιτάρι. Τρεῖς μῆνες πέρασα στό Τατόι χωρίς νά περάσει μιά μέρα πού νά μή φάω ξύλο.

Μιά μέρα ἀφοῦ δούλεψα ἀπό τίς 5 καί μισή τό πρωί σχόλασα στίς 3 τό ἀπόγευμα καί ἤμουν ὅλο χαρά πού αὐτή τή μέρα δέν ἔφαγα ξύλο. Γυρνώντας στό στρατόπε-

δο μέ παρεκάλεσε κάποιος συγκρατούμενος Κλωνάρης, ἐπειδή ἦταν ἄρρωστος, νά πήγαινα γι' αὐτόν στήν ἀγγαρεία. Ἄμέσως πήγα, οἱ ἀγγαρεῖες ἦταν γιά μιά ὥρα. Ὅταν πέρασε ἡ ὥρα ἄρχισα νά φωνάζω γιά νά ἀντικατασταθῶ. Αὐτό φαίνεται πώς στενοχώρησε τό Γερμανό σκοπό καί κατεβαίνει μέσα στό λάκκο καί μ' ἀρχίζει στίς βουρδουλιές. Ὅπως εἶχα βγάλει τό σακάκι καί ἤμουν γδυτός μου γέμισε τό στήθος μου καί τίς πλάτες μαῦρες γραμμές μέ τό μαστίγιο. Κι ἔτσι δέν πέρασε καμιά μέρα χωρίς νά φάω ξύλο.

25 Αὐγούστου στίς 6 τό πρωί μᾶς σήκωσαν κι ἄρχισαν νά μᾶς φωνάζουν τά ὀνόματά μας. Βάλαν στή γραμμή περί τούς 240 συγκρατούμενους μου καί ὑπό τήν ἀπειλή τοῦ αὐτόματου μᾶς φέρανε στό σταθμό τῆς Κηφισιάς καί μᾶς κλείδωσαν ἀνά 40 σέ κάθε βαγόνι. Μετά 2 μέρες ταξίδι μᾶς κατεβάσανε στή γέφυρα τῆς Παπαδιᾶς.

28 Αὐγούστου βρίσκομαι στό Λιανοκλάδι μαζί μέ κάποιο φίλο μου, ἐπώνυμον Ψαρρός, καί μᾶς ἀνάγκαζαν νά ξεφορτώνουμε βαγόνια γιά νά τά κάνομε «ἀκταρμάς». Ἐκεῖ ἐργαστήκαμε 4 μέρες ἀλλά τήν τρίτη ἡμέρα ὁ συνάδελφός μου Ψαρρός ἔπαθε αἰμόπτυση λόγω τῶν μεγάλων κακουχιῶν.

2 Σεπτεμβρίου μᾶς ξαναβάζουν μέσα στά βαγόνια, τά ὁποῖα ἦταν χωρισμένα μέ συρματοπλέγματα ἀνά 25 ἄτομα καί ξεκινᾶμε γιά ἄγνωστο διεύθυνση. Κάθε πού ἤθελα νά βγῶ πρὸς νεροῦ μου μέ συνόδευε ἓνας Γερμανός καί ὅπως καθόμουν γιά νά κάνω τήν ἀνάγκη μου ὁ Γερμανός μου κόλλαγε τό αὐτόματο στό κεφάλι. Ἡ στάση αὐτή μέ ἔκανε πού νά μὴν μπορῶ νά κατοικήσω.

Ταξιδεύαμε συνεχῶς μέ χωρίς συσσίτιο καί χωρίς νερό. Τό μόνο πού μᾶς δίνανε ἦταν μιά κονσέρβα τοῦ κιλοῦ ἀνά 8 καί μιά κουραμᾶνα ἀνά 10. Λοιπόν κάθε 24 ὥρες εἶχαμε στάση. Τίς ὑπόλοιπες ὥρες τό ἔριχνα στήν ξάπλα γιά νά μὴν καταναλώνω βιταμίνες, κι αὐτές τίς

ὥρες ἢ παραμικρή κίνηση ἔπρεπε νά γίνει μέ τό κουμπάσο. Ὑστερ' ἀπό 10 μέρες ταξίδι μαθαίνω πώς βρίσκομαι στό σταθμό τοῦ Βελιγραδίου καί αὐτό τό ἔμαθα ἀπό ἕναν Γερμανό σκοπό πού ἦταν καλό παιδί καί μου ἔδινε ὅ,τι κι ἄν τοῦ ζητοῦσα.

Κατά τίς 15 Σεπτεμβρίου μᾶς κατεβάζουν στή Βιέννη καί πάλιν ὑπό τήν ἀπειλή τῶν αὐτομάτων καί τῶν λυκόσκυλων μᾶς μεταφέρουν σέ κάτι φυλακές, οἱ ὁποῖες ἦταν ἐξαιρετικές ἀπό πολυτέλεια καί καθαριότητα. Μόλις μπήκαμε μέσα καί καταλάβαινα πώς μέ πλησίαζε ὁ Γερμανός φύλακας ἄρχισα νά ξύνομαι μέ μανία μέχρι πού ἔγινε ἀντιληπτό ἀπ' τούς Γερμαναράδες καί ἀμέσως διέταξαν μπάνιο καί ἀποτρίχωση. Μᾶς ξύρισαν ὅλους μέχρι τά φρύδια. Σ' αὐτή τήν ὥραία φυλακή ἔμεινα 8 μέρες. Φαῖ καλό, ξάπλα καί τίποτ' ἄλλο. Ἀλλά καί πάλι μᾶς ξαναπαίρνουν οἱ Γερμανοί ὑπό τήν ἀπειλή τῶν ὄπλων καί μᾶς μεταφέρουν σ' ἕνα σταθμό τῆς Βιέννης σέ εἰδική ἀμαξοστοιχία γιά κρατουμένους. Μεγάλα βαγόνια μέ μικρές καμπίνες καί σέ κάθε καμπίνα χωροῦσαν τρεῖς μετά δυσκολίας. Καί πάλι ἀρχίζει τό ταξίδι τῆς πείνας καί τό λέω ἔτσι, γιατί τρώγαμε κάθε 24 ὥρες ἐνώ στίς φυλακές τρώγαμε ταχτικά. Μετά τό ταξίδι 48 ὡρῶν φτάνομε σέ ἕνα πολύ μεγάλο σταθμό, ἀλλά ἐκεῖ μᾶς περίμεναν ἀστυφύλακες Γερμανοί, μέ τρόπους καί εὐγένειες, μέ βάλανε σ' ἕνα αὐτοκίνητο ἀκριβῶς ὅπως εἶναι αὐτό τοῦ μπόγια πού ἔχομε στήν Ἀθήνα καί μετά μισή ὥρα μέ δάζουν σ' ἕνα πολυτελέστατο κρατητήριο. Ἐκεῖ μαθαίνω πώς βρίσκομαι στό Μόναχο, τήν ἀγαπητή πόλη τοῦ Χίτλερ. Ἐδῶ μείναμε δύο μέρες καί τή μιά μέ τιμωρήσανε ἐπειδή τσακώθηκα μέ κάποιον Ὁλλανδό ρουφιάνο. Μετά μᾶς μετέφεραν στήν Κόμπλετς. Ἐδῶ ἔμεινα 8 μέρες. Μέ βάλανε σέ μιά σάλα σάν στρατιωτική πού τήν φρουροῦσαν τά Ἕς Ἕς τῶν Γερμανῶν. Μᾶς ὑποχρέωναν κάθε πού θά ἔμπαινε κανένας ἀπό τά Ἕς Ἕς

μέσα στή σάλα νά σηκωνόμαστε ὀρθιοι προσοχή. Μπορῶ νά πῶ ὅτι καί 200 φορές τή μέρα θέ νά σηκωνόμαστε γιά νά κάτσουμε προσοχή ἐμπρός ἀπό τά Ἔς Ἔς.

Μιά μέρα ὁ καθαριστής τῆς σάλας εἶχε ξεχάσει νά γεμίσει τό βαρέλι νερό, πού τό γεμίζαμε γιά τήν πυρκαγιά ἐν ὥρᾳ συναγερμού. Ἐάν τό βρῖσκανε τά Ἔς Ἔς ἀσφαλῶς θά μᾶς σκοτώνανε γιατί θά τό θεωρούσανε σαμποτάζ. Ἐρχονται ξαφνικά τά Ἔς Ἔς καί κάνουν ἐπιθεώρηση μέσα στή σάλα καί ἐπειδή δέν εἶχε τό βαρέλι νερό τό κανονικό, μᾶς ὑποχρέωσαν νά γεμίσομε τό βαρέλι μέ τίς χουφτες μας ἀπό ἀπόσταση 120 μέτρων. Περίπου 2 ὥρες κουβαλάγαμε μά τό βαρέλι πάντα ἄδειο ἦταν, γιατί δέν ἦταν δυνατό νά γεμιστεῖ μέ τίς χουφτες ὅσοι καί νά ἤμαστε ἀπό τόση ἀπόσταση.

1η Ὀκτωβρίου μᾶς βάζουν σέ ἕνα αὐτοκίνητο καί μᾶς μεταφέρουν περίπου 800 χιλιόμετρα μακριά στήν Φραγκφούρτη. Μέ βάλανε φυλακή μαζί μέ τρεῖς ἄλλους Ἑλληνες ἀπό τήν παρέα τῶν 20 Ἑλλήνων κρατουμένων. Ἐμεῖς μόλις μπήκαμε μέσα στό κελί ἀρχίσαμε νά γράφουμε στούς τοίχους τά ὀνόματά μας καί τόν τρόπο μεταφορᾶς ἀπ' τό μέρος πού μᾶς εἶχανε πρωτοφυλακίσει. Δέν ξέρω πῶς ὁ διάβολος ὁ Γερμανός φύλακας μπήκε μέσα στήν κάμαρα κι ἔκανε κοντρόλ νά δεῖ ἂν εἶχαμε καθαρίσει καλά. Μόλις εἶδε τά γράμματα στόν τοῖχο μᾶς ὑποχρέωσε ὅλους νά τά σθήσουμε μέ τή γλώσσα μας, ὅπως καί τά σθήσαμε, μόνο πού λίγο ἔλειψε νά πνιγοῦμε. Στή φυλακή αὐτή μείναμε 25 μέρες, μετά μᾶς πήρανε τούς 30 Ἑλληνες μαζί μέ 200 Γάλλους κρατουμένους καί μᾶς πήγανε στήν Κολωνία. Μόλις φτάσαμε στήν Κολωνία, ἀκόμη δέν προφτάσαμε νά τακτοποιηθοῦμε καί νά πλαγιάσουμε, ἀκοῦμε τή σειρήνα νά βαρεῖ συναγερμό. Ἦταν ὁ πρῶτος συναγερμός πού μᾶς βρῆκε στήν Κολωνία. Μπορῶ νά πῶ ὅτι αὐτός δέν ἦταν συναγερμός μά ἦταν ἡ *Δευτέρα Παρουσία*. Χιλιάδες οἱ βόμβες ἔπε-

φταν βροχή. Ἐγώ ἔλεγα ὅτι δέν ἦταν τίποτες, ὅταν ξημέρωσε ὅμως πού μᾶς πῆγαν ἀγγαρεία γιά νά πᾶμε νά ξεβουλώσομε τούς δρόμους ἀπό τά ἐρείπια, τότες εἶδα μέ τά μάτια μου τήν καταστροφή. Ἐπί μιά ὥρα ταξιδεύαμε μέ τό αὐτοκίνητο ἐντός τῆς Κολωνίας, καθ' ὅλην τήν διαδρομήν δέν ὑπῆρχε σπίτι μά οὔτε κοτέτσι χωρίς νά ἔχει φάει μιά μπόμπα. Παρ' ὅλες τίς κακουχίες καί τίς ξελιγωμάρες αἰσθάνομαι χαρά καί ἀνακούφιση βλέποντας τά ἐρείπια τοῦ 3ου Ράιχ καί μονολογῶ καί λέω: «Θά πεθάνω κι ἐγώ μά καί σεῖς, Γερμαναράδες, θά πεθάνετε ἀπό τό κρύο, πού εἶναι χειρότερο κι ἀπό τήν πείνα».

Πέρασαν 10 μέρες. Μείναμε στήν Κολωνία καί πάλι μᾶς μετέφεραν 25 χιλιόμετρα μακριά στό Σίσμπους, 90 χιλιόμετρα ἀπό τά γαλλοβελγικά σύνορα. Θά πήγαμε πρωί κατά τίς 9 ἡ ὥρα. Μᾶς βάλανε στόν προθάλαμο τῆς φυλακῆς καί μᾶς πήρανε αὐτά πού φορούσαμε καί μᾶς δώσανε ἀπό παπούτσια μέχρι σώδρακο, ἐν γένει μᾶς ντύσανε σάν στρατιῶτες καί μᾶς ἔστειλαν σέ ὀρισμένα κελιά τῆς φυλακῆς. Ἡ φυλακή μας εἶχε περί τά 500 κελιά. Ἐμένα μ' ἔστειλαν στό 116 μαζί μέ ἄλλους δυό Ἕλληνες, τόν Ἀναστάσιο Συρίγο ἀπό τή Φρεαττύδα καί τόν Ματθαῖο Πολίτη ἀπό τά Ταμπούρια. Ἀπό τήν ἄλλη μέρα μέ στείλανε στό Ο.Α.Λ. στοαλ. Ἐδῶ ἦταν κάπως καλά, ἀλλά οἱ Γερμανοί δέν ἔμεναν εὐχαριστημένοι ἀπό τή δουλειά μου καί ἀμέσως μέ ἔστειλαν στό συνεργεῖο «λάς μετάλ» δηλαδή συνεργεῖο ἀεροπλάνων. Κι ἐδῶ δέν ἔμεινα πολύ γιατί μέ στείλανε στό τρία Γ (Γ.Γ.Γ.). Ἐδῶ ἐργαζόμαστε μιά βδομάδα νύχτα καί μιά βδομάδα μέρα. Τή νύχτα πιάναμε δουλειά στίς 7 τό βράδι καί σταματάγαμε στίς 12-1 καί τρώγαμε. Ἐπίσης σταματάγαμε στίς 3 καί μετά στίς 6 τό πρωί. Σέ τούτη τή φυλακή ἔμεινα 18 μῆνες. Ὅλα τά βράδια ψωμιά καί τραπέζια ἔβλεπα στόν ὕπνο μου.

Κατά τό Φεβρουάριο τοῦ '44 οἱ σύμμαχοι ἐβομβάρδι-

σαν τό ήλεκτρικό έργοστάσιο τής Κολωνίας πού μās τροφοδοτου̃σε ρεϋμα κι έτσι όλες οί μηχανές του̃ συνεργείου μας έμειναν νεκρές. Ἐπό τότες μās κλείσανε στά κελιά καί μās κόψανε τό συσσίτιο κατά 50%. Ἐπό τότε άρχισε ή πείνα καί ή φτώχεια. Ἐν τῷ μεταξύ άρχίσανε τά άμερικανικά τηλεβόλα νά άκούγονται άπό πολύ μακριά άπό τά γαλλικά σύνορα. Ἐνα πρωί άκούω τό φύλακα τό Γερμανό νά φωνάζει «κουμάτο φλιτόφ», δηλαδή έργασία για τό νεκροταφεῖο, μά έγώ δέν καταλάβαινα τότες τί θά πει αύτή ή κουβέντα. Πάντως κατάλαβα ότι είναι για δουλειά. Ἐμέσως χτύπησα τήν πόρτα καί μου άνοιξε καί βγήκα μαζί μέ 22 άνδρες, Γάλλους, Βέλγους, Ὀλλανδούς. Μās βάλανε στή σειρά, μās δώσανε άπό δυό φέτες ψωμί καί άμέσως βγήκαμε στήν πόλη. Εἶχα νά δῶ πολίτες 18 μήνες, προπαντός έβλεπα γυναίκα καί άμέσως έάν μπορούσα θά τήν έτρωγα μέ τά μάτια.

Ἐφοϋ βάδισα μαζί μέ τήν παρέα περί τήν μισή ὥρα, όπου ξαφνικά μās σταμάτησε μπρός σ' ένα νεκροταφεῖο καί άφοϋ ξεκουραστήκαμε επί πέντε λεπτά κάτω άπό τήν ψιλή βροχούλα του̃ Φλεβάρη, μετά μās βάλανε μέσα στό νεκροταφεῖο. Ἐκεῖνο πού είδαν τά μάτια μου δέν μπορῶ νά σās τό περιγράψω. Μόλις μπήκαμε μέσα θά είδα κατά πρώτο περί τούς 100 σκοτωμένους. Μόλις τούς είδα μέ έπιασε ρίγος πού δέν μπορῶ νά τό περιγράψω, μά αύτό πού είδα δέν ήταν τίποτες. Μόλις προχωρήσαμε προς τό βάθος θά ήταν καί περί τούς 1000 σκοτωμένοι. Ἐταν βάσανο καί τρόμος νά τό βλέπεις αύτό τό μαρτύριο. Ἐπρεπε καθημερινά νά θάβομε 80-100 κρατουμένους οί όποῖοι είχαν πεθάνει άπό έξανθηματικό τύφο. Ἐν τῷ μεταξύ οί Ἐμερικανοί έχουν κυκλώσει τήν πόλη πού ήταν οί φυλακές. Ἐπό τί νά προφυλαχτει κανείς, άπό τίς βόμβες τῶν άεροπλάνων, τῶν πυροβόλων ή άπό τίς άρρώστιες πού θέριζαν συνεχῶς. Μόνο άπό τή φυλακή μας θά είχαμε ήμερησίως υπέρ τούς διακοσίους νε-

κρούς. Μιά μέρα μᾶς φέρανε 120 νεκρούς καί ἀφοῦ τούς στρώσαμε κάτω στό λάκκο, ὅπως εἶναι οἱ σαρδέλες πού βάζομε στά βαρέλια, δέν τούς τακτοποιήσαμε ἀκόμα καί ἀκούω ἀπό πάνω μας ἀεροπλάνα νά βουϊζουν. Εἶχα μάθει τά ἀεροπλάνα τόσο πολύ πού καί ραντάρ νά ἤμουν θά ἔκανα λάθος. Ἄμέσως λέω στό φύλακα ὅτι εἶναι ἀμερικανικά καί μοῦ ἀπαντᾷ «νίξ». Δέν πρόλαβε νά ἀποτελειώσῃ τή φράση του καί ἀκούω τήν πρώτη βόμβα νά σφυρᾷ πάνω ἀπ' τά κεφάλια μας. Ὅλο τό συνεργεῖο πέσαμε μέσα στό λάκκο μέ τούς νεκρούς. Εὐτυχῶς ἡ βόμβα ἔπεσε 100 μέτρα μακριά μέσα στό νεκροταφεῖο. Ἀφοῦ τελείωσε κι αὐτή ἡ μέρα ἐπιστρέψαμε στή φυλακή καί ἀπό τότες ἔκανα τόν ἄρρωστο γιατί δέν ἤθελα νά πάω στό νεκροταφεῖο. Παρέλειψα νά σᾶς πῶ, ὅτι μέ ἓνα τσιγάρο πέραναγε κανένας πλούσια ἐντός τῆς φυλακῆς. Ἐγώ δέν καπνίζω καί ἐπομένως τό τσιγάρο μοῦ ἔσωσε τή ζωή. Καί πάλι ἔρχεται ἓνας φύλακας καί μέ παίρνει διά τῆς βίας καί μοῦ λέει: «Τοῦ μόρικες ἔρπαντ ράις μπάν», δηλαδή γιά τό συνεργεῖο κατασκευῆς σιδηροτροχιῶν. Ἐργάστηκα μέχρι πού μᾶς χτυπάγανε μέ τά μαστίγια καί πάλι τά Ἔς Ἔς γιά νά τελειώνω γρήγορα, καί ὁμολογῶ ὅτι μόνο σ' αὐτό τό συνεργεῖο βρέθηκα πού Γερμανός μέ χτύπησε.

1η Ἀπριλίου 1945 ἀκούγονται πλέον σέ ἀπόσταση 3-4 χιλιόμετρα τά ἀμερικανικά ὄπλα νά μᾶς πλησιάζουν, ἔχει ἤδη καταληφθεῖ ἡ Μπόν, ἡ Κολωνία καί ἡ πόλη ἡ δικιά μας εἶναι πιά κυκλωμένη. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ ἀγωνία τοῦ ἄν θά ζήσω αὐτές τίς τελευταῖες μέρες ἔχει ἔρθει στό κατακόρυφο. Χιλιάδες οἱ ὄλμοι, βόμβες, ἀεροπλάνα, ὅλα μᾶς κυκλώνουν καί δέν ξέρω τί νά κάνω κι ἔτσι τό ρίχνω κι ἐγώ στήν τύχη καί ὅ,τι θέλει ἄς γίνει. Ἐν τῷ μεταξύ βγήκε μιά διάδοση τῶν Ἔς Ἔς ὅτι θά χάσομε τόν πόλεμο μά καί τά «στουχτάους» δέν θά δοῦνε μιά μέρα καλή. Καί νά πού ἔρχονται τά Ἔς Ἔς καί ζητᾷν ἀπό τόν

διευθυντή τῶν φυλακῶν νά τούς παραδώσει ὅλους τούς κρατουμένους ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος γιά νά μᾶς ἐκτελέσουνε. Σ' αὐτό ἀντιστάθηκε ὁ διευθυντής λέγοντας: «Δέν δίνω κανένα, ἐγώ εἶμαι διευθυντής τῶν φυλακῶν, καί ἂν θέλετε νά τούς πάρετε μόνο διά τῶν ὄπλων θά τούς πάρετε». Ἴσως καί νά ἤμασταν τυχεροί γιατί τά Ἔς Ἔς ξέσπασαν τή μανία τους στίς φυλακές Κολωνίας. Ἐκεῖ σκότωσαν 800 κρατουμένους, μαζί καί τούς Γερμανούς, τούς φύλακες, ἀποκαλώντας τους προδότες τοῦ 3ου Ράιχ. Αὐτή ἡ ἀγωνία κράτησε μέχρι στίς 7 Ἀπριλίου τά μεσάνυχτα, στίς 7 πρὸς τίς 8 μπορῶ νά πῶ ὅτι κατά ἑκατομμύρια θά πέσανε οἱ βόμβες καί οἱ ὄλμοι κι ἐγώ ἔλεγα: «Ἐάν ἀπόψε δέ μέ βρεῖ καμιά βόμβα ποτές δέ θά πεθάνω». Ξημέρωσε ἐπιτέλους ἡ 8η Ἀπριλίου κι ἀκούω νά ἔρχεται ἀπό κάτω ἀπό τό παράθυρο τῆς φυλακῆς ὁ φίλος μου Ματθαῖος Πολίτης καί μοῦ λέει: «Ζαῖμη, οἱ Ἀμερικανοί κατέλαβαν τήν πόλη». Κι ἐγώ τοῦ λέω: «Ἄν δέν ἔρθουν νά μᾶς ἀνοίξουν, νά τούς δῶ μέ τά μάτια μου, δέν θά πιστέψω».

Μόλις ἔφυγε ὁ φίλος μου ἀρχίζω νά συζητῶ μέ τόν ἄλλο φίλο μου, τόν Εὐάγγελο Ψυχογιό, καί τοῦ ἔλεγα: «Ἄν μπῆκαν οἱ Ἀμερικανοί στήν πόλη μας, τότες σωθήκαμε». Ἐν τῷ μεταξύ παρατήρησα ὑποπτο θόρυβο μέσα στή φυλακή. Ἀνοίγανε τά κελιά ὅσα ἦταν κλειδωμένα καί τά ἄφηναν μόνο μέ τό συρτάκι τό μικρό. Ἀφοῦ ἀνοίξαν σχεδόν ὅλα τά κελιά πέρασαν κι ἀπό τό δικό μας κελί καί δέν τό ἀνοίξαν. Ἀμέσως ἄρχισαν νά μοῦ μπαίνουν ψύλλοι στή μύτη. Γιατί ἄραγε νά μὴν ἀνοίξουν καί τό δικό μας τό κελί; Καί ἀμέσως ξεσηκώνω καί τόν ἄλλο Ἕλληνα πού μέναμε μαζί καί τοῦ λέω ὅτι πρέπει ν' ἀγριέψουμε λίγο καί ἀπό συμφώνου παίρνουμε ἀπό ἓνα σκαμνί στά χέρια καί ἀρχίζομε νά τά βαρᾶμε πάνω στήν πόρτα. Ἡ πόρτα ἀπ' ἔξω ἦταν ξύλινη, περί τούς πέντε πόντους ἀπό μέσα εἶχανε λαμαρίνα, δηλαδή πολύ γερές,

μά μέ τά σκαμνιά ἐπιδιώκαμε μόνο πάταγο, πράγμα πού τό πετύχαμε. Τά χτυπήματα ἦταν τόσο γερά πού ἀντιλαλουῖσε ἡ φυλακή. Δέν πέρασε οὔτε ἓνα λεπτό καί ἔρχεται τροχάδην ἓνας Βέλγος καί μου λέει: «Βασιετελός;» — δηλαδή: τί συμβαίνει; Καί τοῦ λέω ἐπί λέξει ἑλληνικά: «Τῆς μάνας σου τό μουνί». Ἐν τῷ μεταξύ μου εἶχε φέρει κι ἓνα Γερμανό φύλακα κοντά του γιά νά φοβηθοῦμε, μά αὐτοί δέν ξέρανε ὅτι ἐμεῖς τό εἶχαμε μάθει πώς μπήκανε οἱ Ἀμερικανοί μέσα στήν πόλη μας. Ἀφοῦ ἀλληλοβριστήκαμε μέ τά λίγα γερμανικά πού ξέρω, μάς κατάφεραν νά μάςβάλουν ξανά μέσα στό κελί μέ τήν ἐκατέρωθεν ὑπόσχεση οὔτε μεῖς φασαρίες μά οὔτε κείνοι κλείδωμα.

Τήν ἴδια μέρα τό ἀπόγευμα βλέπω ἀπό μακριά νά ἔρχεται τό πρῶτο ἄγημα ἀπό Πολωνοαμερικανούς καί νά μπαίνει ἀπ' τήν κεντρική πόρτα τῆς φυλακῆς καί ν' ἀφοπλίζει τούς Γερμανούς πού εἶχαν τό θάρρος νά κρατᾶνε ἀκόμα τά ὄπλα τους. Τό τί ἔγινε αὐτή τή στιγμή δέν μπορῶ νά σᾶς περιγράψω. Τό μόνο πού ξέρω εἶναι ὅτι ἐκείνη τήν ὥρα ἄκουσα σπασίματα παραθύρων καί φωνές. Ἀμέσως κι ἐγώ ἀρχίζω νά σπάζω ὅ,τι μπορούσα καί ὅ,τι ἐσπάζετο μέσα στό κλειδωμένο κελί μου. Τήν ἴδια ὥρα ἔρχεται ὁ Βέλγος καί μου ἀνοίγει τό κελί καί μου λέει: «Ζαῖμ φέρτιχ γκρίχ». Κι ἐγώ τοῦ λέω: «Ἄντε φύγε, ρουφιάνε». Ἀπό τή στιγμή ἐκείνη ἡμαστέ ἐλεύθεροι καί τό μυαλό μου τρέχει στίς Γερμανίδες καί στό φίλο μου τόν Ἐμίλ. Ὁ Ἐμίλ ἦταν Γάλλος συγκρατούμενος καί ἀμέσως εἶπα ἄλλος μου: ἀφοῦ εἶμαι ζωντανός καλά θά ἦταν νά τό δοκιμάσομε κι αὐτό τό πράγμα καί κάτι ἄλλο.

Πρῖν μποῦν οἱ Ἀμερικανοί, μέσα στίς φυλακές εἶχε γίνει κίνημα καί περί τούς 20 κρατούμενοι ἔκαναν στάση καί πῆραν τά ὄπλα τῶν Γερμανῶν. Μεταξύ τῶν 20 ἦταν κι ἓνας Ἑλληνας, ὁ Πολίτης, αὐτός πού ἦρθε ἔξω ἀπό τό παράθυρο καί μου φώναζε ὅτι μπήκαν οἱ Ἀμερικανοί.

Μόλις μπήκε ο διοικητής ο Άμερικανός μέσα στη φυλακή, έμαθε ότι 20 είχαν κάμει αυτό το πραξικόπημα, άμέσως τούς άνεγνώρισε και τούς άνέθεσε νά διευθύνουν τή φυλακή, δηλαδή συσσίτιο και διάφορες διανομές. Έν τῷ μεταξύ άπαγορευόταν νά βγει κανείς έξω, εκτός από τόν αλόγουρο τής φυλακής γιατί υπήρχε καραντίνα λόγω του τύφου. Οί Άμερικανοί μās άνέθεσαν νά εργαζόμαστε άν θέλομε μαζί τους έθελοντικά και όλοι άρχισαμε νά κάνομε διάφορες εργασίες. Έγώ είχα αναλάβει όλες τις γερμανικές κουρσες πού υπήρχαν εντός τής περιφέρειας τής φυλακής και έκανα άστρα μέ τά γράμματα *ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ*. Δέν πρόλαβα νά εργαστῶ αρκετές μέρες, όποτε ένα πρωί άρχισα νά έχω πυρετό και νά σφυρίζουν τ' αυτιά μου. Δέν έχασα καιρό και είδοποίησα τόν επίταχτο Γερμανό γιατρό, ο όποιος μετά δυό ήμέρες μου είπε ότι είχα συμπτώματα τύφου. Μόλις άκουσα «τύφο» τήν ώρα πού πήγε νά φύγει ο γιατρός, τόν φώναξα και του πρόσφερα ένα πακέτο τσιγάρα από κείνα πού μās είχαν δώσει οί Άμερικανοί. Τά τσιγάρα πού έδωσα στό γιατρό είχαν αξία για νά περάσει μιά οικογένεια μιά βδομάδα πλούσια, γιατί τά τσιγάρα ήταν πανάκριβα. Ένα μεροκάματο καλού τεχνίτη στή Γερμανία είχε 10 μάρκα κι ένα τσιγάρο 12 μάρκα. Μόλις ο γιατρός πήρε τά τσιγάρα, μέ ρώτησε τί θέλω για νά μέ εξυπηρετήσει και του ζητῶ νά μέ στείλει στό νοσοκομείο τό ταχύτερο και ότι θά του έδινα και άλλα τσιγάρα. Τήν άλλη μέρα τό πρωί έρχεται ένα φορείο και μέ βάζουν επάνω και μέ τραβάνε για τό νοσοκομείο. Μετά πέντε λεπτά εύρισκόμουν στήν είσοδο του νοσοκομείου και ήμουν όλος χαρά γιατί θά γλίτωνα πιά στά σίγουρα από τόν τύφο.

Μέ βάλανε στό νοσοκομείο και προτου ακόμα μου χορηγήσουν κρεβάτι έρχεται ένας νοσοκόμος και όπως ήμουνα πάνω στό φορείο μου έκανε μπάνιο και μετά μέ

πετάξανε σ' ένα κρεβάτι από βουλιαχτό και σέ πολύ καθαρά ρούχα. Τώρα φαντασθείτε τή χαρά, από τήν κακουχία νά βρίσκομαι τώρα στά μαλακά και νά μέ τριγυρίζουν κάργα νοσοκόμες, τίς όποϊες παρ' όλη τήν αρρώστια μου τίς έβλεπα σάν μπακλαβάδες. Μετά παρέλευση τεσσάρων ήμερῶν έπεσα σέ άφασία. 'Αφου οι "Έλληνες μέ περίμεναν από ώρα σέ ώρα, αρχίζουν νά μέ περιμένουν για θάνατο, αλλά και πάλι γλίτωσα. 'Εμεινα στό νοσοκομείο έναμισι μήνα, μετά μάς μετέφεραν στό χωριό Νοϊκίρχες. 'Από τώρα αρχίζει για μένα ή ευτυχία. Στο Νοϊκίρχες μάς βάλανε σ' ένα πολυτελέστατο σπίτι από τό όποϊον ειχαμε στην ύπηρεσία μας αναγκαστικά τά ωραιότερα κορίτσια του χωριου αυτού.

Στό Νοϊκίρχες γνωρίστηκα μέ μία Γερμανίδα όνόματι 'Ελίζαμπετ. Μ' αυτή τήν κοπέλα έζησα μαζί περί τούς πέντε μήνες.

Ο ΚΟΙΝΟΣ ΛΟΓΟΣ τ. Α'
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟΝ ΝΟΕΜΒΡΙΟ 1984
ΣΕ 2.000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ

Ἄρ. ἐκτ. 524

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ Κ. ΣΤΑΜΟΥ & ΣΙΑ Ο.Ε.